

**ЕУРОПАДАҒЫ ҚАУІПСІЗДІК ЖӘНЕ
ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ КЕҢЕСІ**

ҚОРЫТЫНДЫ АКТ

ХЕЛЬСИНКИ 1975

1973 жылы 3 шілдеде Хельсинкиде басталып, 1973 жылдың 18 қыркүйегінен 1975 жылдың 21 шілдесіне дейін Женевада жалғасқан Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңес Хельсинкиде 1975 жылдың 1 тамызында Австрия, Бельгия, Болгария, Венгрия, Германия Демократиялық Республикасы, Германия Федеративтік Республикасы, Греция, Дания, Ирландия, Исландия, Испания, Италия, Канада, Кипр, Лихтенштейн, Люксембург, Мальта, Монако, Нидерланды, Норвегия, Польша, Португалия, Румыния, Сан-Марино, Әулие Престол, Біріккен Королдіктер, Америка Құрама Штаттары, Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы, Түркия, Финляндия, Франция, Чехословакия, Швейцария, Швеция және Югославия Жоғары Өкілдіктері қатысуымен аяқталды.

Кеңестің бастапқы және соңғы кезеңдерінде оның қатысушылары алдында Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас хатшысы құрметті қонақ ретінде сөз сөйледі. Кеңестің екінші кезеңі барысында Білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі Біріккен Ұлттар Ұйымының (ЮНЕСКО) Бас директоры мен БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясының Атқарушы хатшысы өз үлестерін қосты.

Кеңестің екінші кезеңіндегі мәжіліс уақытында күн тәртібінің түрлі тармақтары бойынша Жерорта теңізінің келесі қатыспаған мемлекеттері: Алжир Халық Демократиялық Республикасы, Египет Араб Республикасы, Израил мемлекеті, Марокко Королдіктері, Сирия Араб Республикасы, Тунис Республикасының өкілдері де үлес қосты.

Халықтар мүддесіне орай, олардың өз қарым-қатынасын жақсартуға және белсенді етуге, Еуропадағы бейбітшілікке, қауіпсіздікке, әділет пен ынтымақтастыққа ат салысуға, олардың өзара, сондай-ақ әлемнің басқа мемлекеттерімен жақындасуына деген саяси ерік-жігермен қанаттанып,

Бұл тұрғыда олардың батыл байламы – Кеңес нәтижелеріне толық пәрменділік беру және осы нәтижелерден туындайтын жемісін олардың мемлекеттері арасында және тұтас Еуропада пайдалануды қамтамасыз ету, сол арқылы шиеленісті бәсеңсіту үдерісін кеңейту, тереңдету және үдемелі әрі мығым ету,

Қатысушы мемлекеттердің Жоғары Өкілдері салтанатты түрде төмендегілерді қабылдады:

Еуропадағы қауіпсіздікке қатысты мәселелер

Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық кеңесіне қатысушы мемлекеттер,

олардың арасындағы қарым-қатынасты жақсартуға ат салысу және халықтарының шынайы әрі берік бейбітшілік жағдайында өмір сүре алып, келешекте олардың қауіпсіздігіне төнетін қатер мен қастандықтардың кез келгенінен сақтандыратын жағдаймен қамтамасыз етудегі өз мақсатын *қуаттай отырып*;

шиеленісті бәсеңсіту әркетін толассыз, сондай-ақ барынша өміршең әрі жан жақты, ауқымы жағынан жалпыға ортақ үдеріс ету үшін күш салу қажеттігіне және Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңес нәтижелерінің жүзеге асуы осы үдеріске қосылатын ірі үлестің бірі болатынына *көз жеткізе отырып*;

халықтар арасындағы ынтымақтастық, Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңес алға тартқан мақсатқа жетудегі қатысушы мемлекеттердің ұмтылыстарының ортақтығы сияқты, барлық салаларда өз арасындағы жақсы әрі мейлінше тығыз қарым-қатынастың дамуына, сөйтіп, олардың өткен қарым-қатынастары сипатынан туындайтын тайталастарын жеңіп шығып, өзара жақсы түсіністікке жетуіне әкелуі тиіс деп *есептей отырып*;

өздерінің ортақ тарихтарын *еске түсіре отырып*, әрі өз дәстүрлері мен құндылықтарындағы ортақ элементтердің бар болуы олардың қарым-қатынастарының дамуына жәрдемдесе алатындығын *мойындай келе*, және ұстанымдары мен көзқарастарының ерекшеліктерін және әралуандығын толықтай назарға ала отырып, сенімсіздікті жойып, сенімді нығайту, оларды бөліп тұрған мәселелерді шешу үшін күштерін біріктіру мүмкіндіктерін іздестіруді және адамзат мүдделері тұрғысынан ынтымақтасуды *толық қалай отырып*;

Еуропа қауіпсіздігінің тұтастығын, бүкіл Еуропадағы және өзара ынтымақтастықтың дамуына деген ортақ мүдделілігі сияқты *мойындай отырып*, әрі соған сәйкес күш салуға өз ниетін білдіре келіп;

Еуропадағы, сондай-ақ тұтас әлемдегі бейбітшілік пен қауіпсіздік арасындағы тығыз байланысты *мойындай отырып*, әрі олардың әрқайсысының халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздіктің нығаюына және негізгі құқықтарға, экономикалық және әлеуметтік ілгерілеуге және барлық халықтардың аман-саулығына өз үлестерін қосуының қажеттігін *түсіне отырып*;

төмендегілерді қабылдады:

1.

а) Қатысушы мемлекеттердің өзара қарым-қатынастарында басшылыққа алатын қағидаттар декларациясы

Қатысушы мемлекеттер,

бейбітшілікке, қауіпсіздік пен әділеттілікке және достық қарым-қатынастар мен ынтымақтастықтың даму үдерісіне өздерінің шынайы берілгендіктерін *қуаттай отырып*;

халықтардың мүддесі мен үмітін бейнелейтін бұл берілгендік әрбір қатысушы-мемлекеттердің өткен тәжірибелер нәтижесінде арта түскен, қазіргі әрі келешектегі жауапкершілігін білдіретінін *мойындай отырып*;

олардың Біріккен Ұлттар Ұйымына мүшеліктеріне сәйкес, әрі Біріккен Ұлттар Ұйымының мақсаттары мен принциптеріне сәйкес, өздерінің Біріккен Ұлттар Ұйымын толық және пәрменді қолдайтынын, және оның халықаралық бейбітшілікті, қауіпсіздік пен әділеттілікті нығайтудағы рөлі мен тиімділігін, мемлекеттер арасындағы достық қарым-қатынастар мен ынтымақтастықтың дамуына ат салысқандай, халықаралық мәселелерді шешуге ықпал етуінде *қуаттай отырып*;

төменде баяндалған және Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысымен сәйкестіктегі принциптеріне өздерінің жалпы адалдықтарын, сондай-ақ осы принциптерді Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысының мақсаттары мен принциптеріне сәйкестікте қолдану үшін әрекет етуге өздерінің жалпы ерікті екендіктерін *білдіре отырып*;

басқа да барлық қатысушы мемлекеттердің саяси, экономикалық және әлеуметтік жүйелеріне, сондай-ақ олардың көлеміне, географиялық жағдайлары мен экономикалық даму

деңгейлеріне қарамастан, олардың әрқайсысының басқалармен қарым-қатынастарындағы бірінші кезектегі маңызды әрі өзара қарым-қатынастарында басшылыққа алатын келесі принциптерді құрмет тұтып, қолданатындары туралы өз байламын *жариялайды*:

I. Егеменді теңдік, егемендікке тән құқықтарды қадірлеу

Қатысушы мемлекеттер егеменді теңдікті және бір-бірінің өзіндік ерекшеліктерін, сондай-ақ егемендікке тән әрі өздері қамтыған барлық құқықтарды қадірлейтін болады, олардың қатарына, атап айтқанда, әр мемлекеттің заңгерлік теңдікке, аумақтық тұтастыққа, бостандық пен саяси тәуелсіздікке қатысты құқықтары енеді. Олар сондай-ақ, бір-бірінің саяси, әлеуметтік, экономикалық және мәдени жүйелерін еркін таңдау және дамыту құқықтарын, дәл сол сияқты өз заңдары мен әкімшілік ережелерін орнату құқықтарын да сыйлайды.

Халықаралық құқық аясында барлық қатысушы мемлекеттердің құқықтары мен міндеттері бірдей. Олар басқа мемлекеттермен қарым-қатынастарын халықаралық құқыққа сәйкес әрі осы Декларацияның рухында өз қараулары бойынша бір-бірінің анықтау және жүзеге асыру құқықтарын қадірлейді. Олар халықаралық құқыққа сәйкес бейбіт жолмен және уағдаластық негізінде өз шекараларында өзгеріс болуы мүмкін деп есептейді. Олардың, сондай-ақ халықаралық ұйымдарға қатысты болуға не қатысты болмауға, одақтас келісім шарттардың қатысушысы болуы я болмауымен бірге, екіжақты я көпжақты келісім шарттарға қатысуға немесе қатыспауға құқықтары бар; олар, сондай-ақ бейтарап болуға да құқылы.

II. Күш қолданбау немесе күшпен қоқан-лоққы көрсетпеу

Қатысушы мемлекеттер өзара, сондай-ақ өздерінің жалпы халықаралық қарым-қатынастарында кез келген мемлекеттің аумақтық тұтастығына, немесе саяси тәуелсіздігіне қарсы, сондай-ақ Біріккен Ұлттар мен осы Декларацияның мақсаттарына үйлеспейтін қандайда бір басқа түрдегі күш көрсетуден, күшпен қоқан-лоққы жасаудан бас тартады. Күш көрсетуге жүгінуді немесе оны осы принципті бұзуда қолдануды негіздеу үшін ешқандай жөн-жосық пайдаланыла алмайды.

Соған сәйкес, қатысушы мемлекеттер басқа қатысушы мемлекетке қарсы күш көрсету немесе тікелей я жанама түрде күш қолдану сипатындағы кез келген қауіп төндіретін әрекеттерден тартынады. Дәл осылай, олар басқа қатысушы-мемлекеттерді өзіндік егемен

құқықтарын толықтай жүзеге асырудан бас тартуға мәжбүрлеу мақсатындағы күш көрсетудің барлық түрлерінен тартынады. Дәл осылай, олар өзара қарым-қатынастарында күш көрсету арқылы репрессиялаудың кез келген актілерінен де тартынады.

Бұл сияқты ешбір күш көрсету немесе күшпен қоқан-лоқы жасау олардың арасындағы таластарды және осы таластар тудыруы мүмкін сауалдарды реттеу құралы ретінде қолданылмайды.

III. Шекараның мызғымастығы

Қатысушы мемлекеттер бір-бірінің бүкіл шекараларын ғана емес, сондай-ақ Еуропадағы барлық мемлекеттердің шекараларын да мызғымас деп қарайды, сондықтан олар қазір де, келешекте де бұл шекараларға қол сұғушылықтан сақтанады.

Олар, соған сәйкес, кез келген қатысушы мемлекет аумағының жартысын немесе оны тұтастай басып алуға және заңсыз басып алуға бағытталған кез келген талаптардан я әрекеттерден тартынады.

IV. Мемлекеттің аумақтық тұтастығы

Қатысушы мемлекеттер қатысушы мемлекеттердің әрқайсысының аумақтық тұтастығын қадірлейтін болады.

Осыған сәйкес олар Біріккен Ұлттар Ұйымы Жарғысының мақсаттары мен қағидаларына үйлеспейтін, аумақтық тұтастыққа, саяси тәуелсіздікке немесе кез келген қатысушы мемлекеттің бірлігіне қарсы және де, жекелегенде, күш қолдану немесе күшпен қоқан-лоқы жасау сипатындағы кез келген әрекеттерден тартынады.

Қатысушы мемлекеттер, бір-бірінің аумағын әскери басқыншылық нысанына айналдыру немесе халықаралық құқықты бұзуда күш қолданудың басқа да тікелей немесе жанама шараларынан я олардың жүзеге асуындағы осы сияқты шаралар нәтижесінде немесе күш көрсету арқылы біреудің иелігіне айналған нысан болудан сақтанады. Ешқандай басқыншылық немесе осы тұрғыдағы иелік заңды болып танылмайды.

V. Таластың бейбіт түрде реттелуі

Қатысушы мемлекеттер өз арасындағы таластарды халықаралық бейбітшілікке, қауіпсіздікке және әділеттілікке қауіп төндірмейтіндей бейбіт құралдармен шешеді.

Олар қысқа уақыт ішінде халықаралық құқыққа негізделген әділетті шешімге келу үшін адал ниет пен ынтымақтастық рухында күш салады.

Осы мақсатта олар, өздері тараптар болып табылуы мүмкін таластар туындағанға дейін келісілген кез келген реттеу тәртіптерімен бірге, келіссөз, тергеу, бітістірушілік, татуластыру, арбитраж, сот арқылы қарау немесе олардың жеке қалауы бойынша басқа бейбіт құралдарды пайдаланады.

Егер тараптар таласта жоғарыда ескертілген бейбіт құралдардың бірі арқылы таластың шешіміне жете алмаған жағдайда, олар таласты бейбіт түрде реттеудегі өзара келісілген жолдарды іздестіруді жалғастырады.

Өзара таласта тараптар ретінде табылатын қатысушы мемлекеттер, басқа қатысушы мемлекеттер сияқты халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздік жағдайына күн тудыратындай дәрежеге дейін жеткізіп, таластың бейбіт түрде реттелуін айтарлықтай қиындататын кез келген әрекеттерден сақтанады.

VI. Ішкі іске қол сұқпаушылық

Қатысушы-мемлекеттер басқа қатысушы мемлекеттің ішкі құзырына енетін ішкі немесе сыртқы істеріне тікелей немесе жанама, жекелей немесе ұжымдық түрдегі қол сұғушылықтан өзара қарым-қатынастарына қарамастан бой тартады.

Олар, соған сәйкес, басқа қатысушы мемлекетке қарсы әскери қол сұғушылықтан немесе осы тұрғыдағы қол сұғушылық қауіптерінің кез келген түрлерінен сақтанады.

Олар, сондай-ақ, дәл осылай, барлық жағдайларда өзінің жеке мүдделеріне басқа қатысушы мемлекеттің егемендігіне тән құқықтардың жүзеге асырылуын бағындыру үшін бағытталған, сөйтіп өзін кез келген түрдегі артықшылықтармен қамтамасыз етудегі әскери немесе саяси, экономикалық не басқалай қысымның кез келген басқа әрекетінен бас тартады.

Соған сәйкес, олар, оның ішінде, басқа қатысушы мемлекеттердің тәртібін зорлықпен құлатуға бағытталған террористік әрекеттерге немесе бүлікшіл я басқа әрекеттерге тікелей немесе жанама түрде жәрдем көрсетуден сақтанады.

VII. Ой-пікір, ар-ұждан, дін және сенім бостандықтарын қоса алғанда, адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын қадірлеу

Қатысушы мемлекеттер барлығына бірдей ой-пікір, ар-ұждан, дін және сенім бостандықтарымен қоса, нәсіліне, жынысына, тілі мен дініне байланысты айырмашылықтарға қарамастан, адам құқықтары мен негізгі бостандықтарды қадірлейтін болады.

Олар адамзат тұлғасына тән қасиеттерден келіп шығатын және оның еркін әрі толық дамуы үшін маңызды болып табылатын азаматтық, саяси, экономикалық, әлеуметтік, мәдени және басқа құқықтар мен бостандықтарды қолдап, тиімді жүзеге асырылуын дамытады.

Қатысушы мемлекеттер, осы ауқымда, өз ар-ұжданының әміріне сәйкес әрекет ете отырып, тұлғаның жеке немесе басқалармен бірлесе құлшылық ету бостандығын, діні мен сенімін мойындап, қадірлейді.

Өз аумағында ұлттық азшылық орын алған қатысушы мемлекеттер осындай азшылыққа жататын тұлғаның құқықтарын, заң алдындағы теңдігін қадір тұтады, олардың адам құқықтары мен негізгі бостандықтарды нақты пайдалануларына толық мүмкіндік тудырады, сөйтіп олардың осы саладағы заңды мүдделерін қорғайды.

Қатысушы мемлекеттер адам құқықтары мен басты бостандықтарының жалпы мән-маңызын мойындайды, оларды қадір тұту өз араларындағы, сондай-ақ барлық мемлекеттер арасындағы достық қарым-қатынастар мен ынтымақтастықтың дамуын қамтамасыз ету үшін қажетті әділеттілік пен сәттіліктің, бейбітшіліктің маңызды факторы болып табылады.

Олар осы құқықтар мен бостандықтарды, БҰҰ-мен ынтымақтастығын қоса есептегенде, өзара қарым-қатынастарында үнемі қадір тұтып, жалпы әрекеттестік және оларды барынша қадірлеу мақсатында бірлесе отырып, сондай-ақ өз бетімен күш салады.

Олар тұлғалардың осы саладағы өз құқықтары мен міндеттерін білу құқықтарын және соған сәйкес әрекет етулерін растайды.

Қатысушы мемлекеттер адам құқықтары мен негізгі бостандықтары саласында БҰҰ Жарғысы мен адам құқықтарының Жалпы декларациясының мақсаттары мен ұстанымдарына сәйкес әрекет етеді. Олар, сондай-ақ, егер өздерімен байланысы болса, адам құқықтары туралы Халықаралық Пактілермен қоса, осы саладағы халықаралық декларациялар мен келісімдерде қабылданғанындай өз міндеттерін орындайды.

VIII. Теңқұқылық және халықтардың өз тағдырына иелік ету құқығы

Қатысушы мемлекеттер БҰҰ Жарғысының мақсаттары мен ұстанымдарына және халықаралық құқықтың, мұнда мемлекеттің аймақтық тұтастығына қатыстыларын да қоса, тиісті нормаларына сәйкес үнемі әрекет ете отырып, теңқұқылықты және халықтардың өз тағдырына иелік ету құқығын қадірлейді.

Теңқұқылық және халықтардың өз тағдырына иелік ету құқығы ұстанымдарын негізге ала отырып, барлық халықтар қалай және қашан қалайтындықтарына қарай толықтай бостандық жағдайында, әрі басқалардың қол сұғуынсыз өзінің ішкі және сыртқы саяси мәртебесін анықтауға, және өз қарауы бойынша өзінің саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени дамуын жүзеге асыруға құқылы.

Қатысушы мемлекеттер өз араларындағы, сондай-ақ барлық мемлекеттер арасындағы достық қарым-қатынастарды дамытуда қадірлеу ұстанымдарының және теңқұқылық пен халықтардың өз тағдырына иелік ету құқығын тиімді жүзеге асырудың жалпы маңыздылығын растайды; олар, сондай-ақ осы қағиданы бұзудың кез-келген түрін жою маңызды екенін еске салады.

IX. Мемлекеттер арасындағы ынтымақтастық

Қатысушы мемлекеттер өз ынтымақтастығын бір-бірімен, сондай-ақ барлық мемлекеттермен барлық салаларда БҰҰ Жарғысының мақсаттары мен ұстанымдарына сәйкес дамытады. Өз ынтымақтастығын дамыта отырып, қатысушы мемлекеттер Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңес аясында анықталғандай, салаларға ерекше мән береді, мұнда олардың әрқайсысы толықтай теңдік жағдайында өз үлестерін қосады.

Олар тең құқықты тараптар ретінде өз ынтымақтастықтарын дамыта отырып, өзара түсіністік пен сенімге, өзара достық пен тату көршілік қарым-қатынастарға, халықаралық бейбітшілікке, қауіпсіздік пен әділеттілікке әрекет етуге талпыныс жасайды. Олар, дәл осылай, өз ынтымақтастығын дамыта отырып, халықтың әл-ауқатын арттыруға және оның ішінде, өзара танысудың кеңеюінен туындайтын пайданы және өздерінің экономикалық, ғылыми, техникалық, әлеуметтік, мәдени және гуманитарлық салалардағы ілгерлеушілігі мен жетістіктерін пайдалана отырып, олардың арман-дарын жүзеге асыруға ықпал етуге тырысады. Олар осы пайдаға барлығының қолдары жетуі үшін, оң ықпал ететін жағдайлар тұрғысындағы қадамға қам жасауға кіріседі; олар экономикалық даму деңгейлеріндегі айырмашылықтарды қысқартуда барлығының мүдделерін, оның ішінде, дүние жүзіндегі дамушы елдердің мүдделерін ескеретін болады.

Олар үкіметтің, мекемелердің, ұйымдар мен адамдардың өз ынтымақтастықтары негізіндегі осы мақсаттарға қол жеткізудегі әрекеттестікте өздеріне тиесілі әрі оң сипатты рөлді ойнай алатынын растайды.

Олар өз ынтымақтастықтарын кеңейте отырып, жоғарыда анықталғандай, халық игілігі үшін өзара қарым-қатынастарын ең жақсы әрі бұдан да мығым негізде тығызырақ дамытуға күш салатын болады.

X. Халықаралық құқық бойынша міндеттемелердің адал орындалуы

Қатысушы мемлекеттер халықаралық құқық бойынша өз міндеттемелерін, сондай-ақ халықаралық құқықтың жалпылай танылған ұстанымдары мен нормаларынан келіп шығатын міндеттемелермен бірге, халықаралық құқыққа сәйкес шарттардан немесе олардың өздері қатысушылар болып табылатын басқа келісімдерден туындайтын міндеттемелерді де адал орындайды.

Өз заңдары мен әкімшіліктік ережелерді орнату құқықтарымен қоса, өздерінің егемендік құқықтарын жүзеге асыру кезінде, олар халықаралық құқық тұрғысындағы өздерінің заңгерлік міндеттемелеріне лайық көрінеді. Олар, бұдан басқа, Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңестің Қорытынды актісінің қағидаларын міндетті түрде ескеріп, орындайды.

Қатысушы мемлекеттердің Біріккен Ұлттар Ұйымы мүшелерінің Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысы бойынша міндеттемелері олардың қандай-да бір шарт бойынша немесе басқа халықаралық келісім бойынша міндеттемелерімен қайшылықта келетін болса, онда БҰҰ Жарғысының 103-ші бабына сәйкес, олардың Жарғы бойынша міндеттемелері басым күшке ие болады.

Жоғарыда баяндалған барлық қағидалар бірінші кезектегі маңыздылыққа ие, демек, түсініп ұғыну барысында олардың әрқайсысы басқаларын есепке ала отырып, теңдей әрі мүлтіксіз қолданылады.

Қатысушы мемлекеттер осы ұстанымдардың барлығының тарапынан қадірленіп, қолданылуы негізінде туындаған артықшылықтармен әрбір қатысушы мемлекетті қамтамасыз ету үшін, осы ұстанымдарды, Декларацияда баяндалғанындай, өзара қарым-қатынастары мен ынтымақтастығында толықтай қадір тұтып, барлық аспектілерде қолдануға бел шешкендерін тұжырымдайды.

Қатысушы мемлекеттер жоғарыда баяндалған ұстанымдарды, оның ішінде, оныншы ұстанымның – «Халықаралық құқық бойынша міндеттемелердің адал орындалуы» деген 1-ші сөйлемін тиісті дәрежеде ескере отырып, және осы Декларацияның басқа да сәйкес шарттар мен келісімдер және уағдаластықтар сияқты олардың құқықтары мен міндеттемелеріне нұқсан келтірмейтінін атап өтеді.

Қатысушы мемлекеттер осы ұстанымдардың қадір тұтылуы өз араларындағы қалыпты және достық қарым-қатынастардың дамуына және ынтымақтастықтың барлық салаларда ілгерілеуіне оң ықпал ететініне сенімдерін білдіреді. Олар, сондай-ақ, осы ұстанымдарды қадір тұту өз араларындағы саяси қатынастардың дамуына игі ықпал ететініне сенім білдіреді, бұл өз кезегінде, олардың ұстанымдары мен көзқарастары тұрғысындағы өзара түсіністігіне оң ықпал етеді.

Қатысушы мемлекеттер осы Декларацияда баяндалған ұстанымдар рухында басқа да барлық мемлекеттермен өз қарым-қатынастарын жүзеге асыру туралы ниеттері жөнінен мәлімдейді.

б) Жоғарыда баяндалған кейбір қағидаттардың жүзеге асуына қатысты мәселелер

і) Қатысушы мемлекеттер,

өздерінің күш қолданбау немесе қауіп төндірмеу туралы қағидаларды қадір тұтып, жүзеге асыратындықтарын *растай келе*, және оны халықаралық өмірде іс жүзіндегі заңға айналдыру қажеттігіне көз жеткізіп,

өздерінің бір бірімен қарым-қатынастарында, оның ішінде, қатысушы мемлекеттердің өзара қарым-қатынастарында басшылыққа алатын Декларация ұстанымдарымен сәйкестікте табылатын келесі қағидаларды қадір тұтып, орындайтындықтарын *мәлімдейді*:

- Бір-бірімен қарым-қатынастарында қауіп-қатер төндіруден немесе оны қолданудан сақтану міндеттерін жүзеге асыру, және оны барлық амалдармен, сондай-ақ өздері ыңғайлы деп санайтын барлық формаларда білдіру.
- Қатысушы мемлекеттер өзара қарым-қатынастарында басшылыққа алатын БҰҰ Жарғысының ұстанымдарымен және Декларация ұстанымдарының қағидаларымен үйлеспейтін қандай-да бір қарулы күштерді басқа қатысушы мемлекетке қарсы қолданудан, әсіресе, оның территориясына басып кіру я шабуыл жасаудан сақтанады.
- Басқа қатысушы-мемлекетке өзінің егемен құқықтарын жүзеге асырудан толықтай бас тартқызу мақсатындағы барлық күш көрсетулерден сақтанады.
- Басқа қатысушы-мемлекеттің егемендігіне тән құқықтардың жүзеге асырылуын өз мүддесіне бағындырып, осылайша өзін кез келген түрдегі артықшылықтармен қамтамасыз етуге бағытталған кез келген экономикалық мәжбүрлеу актілерінен сақтанады.
- Қамту күші мен сипаты жағынан, халықаралық қатаң әрі тиімді бақылау арқылы соңғы нәтижесінде жалпылама және толықтай қарусыздану жетістігіне қол жеткізу бағытындағы қадамдар болып табылатын тиімді шараларды қолдану.
- Қатысушы мемлекеттердің өзара қарым-қатынастарында басшылыққа алынатын БҰҰ-ның мақсаттарымен және Декларация ұстанымдарымен үйлеспейтін агрессивтік соғыстар мен

күш көрсету немесе қауіп-қатер төндіру тұрғысындағы кез келген актілерді басқа қатысушы-мемлекетке қарсы насихаттаудан сақтану міндеттеріне жауап беретін сенім ахуалы мен халықтар арасындағы сыйластықтың орнауы үшін әрқайсысы өздері қолайлы деп есептейтін барлық құралдармен ықпал ету.

- Жалғасымы халықаралық бейбітшілік пен Еуропадағы қауіпсіздікті бейбіт құралдармен сақтап тұруға қауіп төндіруі мүмкін олардың арасындағы кез келген таластарды шешуге барлық күш-жігерді салу, және бәрінен бұрын, таластарды БҰҰ Жарғысының 33 бабында көрсетілген бейбіт құралдар көмегімен шешуге тырысу.
- Қатысушы-мемлекеттер арасындағы таластарды бейбіт жолмен реттеуде қиындық тудыруы мүмкін кез келген әрекеттерден сақтану.

ii) Қатысушы мемлекеттер,

таластарды бейбіт жолмен реттеу ұстанымында анықталғандай тұрғыда өз дауларын шешуге бел байлағандарын *растай келе*,

таластарды бейбіт жолмен реттеу әрекетінің күш қолданбауға я қоқан-лоқы көрсетпеу тұрғысындағы шараға қосымша күш болып табылатынына, және мұндағы екі фактордың да бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтап, нығайтуда, төтенше болмаса да, елеулі екеніне *көз жеткізіп*,

таластарды бейбіт жолмен реттеуге байланысты өз қолдарында бар құралдарды нығайтуға және жетілдіруге *ниет ете отырып*,

1. таластарды бейбіт жолмен реттеудің жалпыға танылған әдістерін қарауды және өңдеуді жалғастыруға толық шешім етті, іс жүзіндегі құралдарды толықтыруға бағытталған, және осы мақсатта Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңестің екінші кезеңінде Швейцария тарапынан ұсынылған «Таластарды бейбіт жолмен реттеудің Еуропадағы жүйесі туралы конвенция жобасы» бойынша, осыған қатысты басқа да ұсыныстар бойынша және осындай дәстерді талдауға бағытталған жұмысты жалғастыруға толығымен бел байлады.
2. Швейцарияның шақыруы бойынша барлық қатысушы мемлекет сарапшыларының кеңесін 1 пунктте баяндалған тапсырманы орындау мақсатында, және «Кеңестен кейінгі қадамдар»

бөлімінде анықталған ауқымда және Кеңестен кейінгі қадамдар тәртіптерін сақтай отырып шақыруға шешім қабылдады.

3. Сарапшылардың бұл кеңесі қатысушы мемлекеттердің шетел істері министрлері тағайындаған өкілдердің кездесуінен кейін болады, «Кеңестен кейінгі қадамдар» бөлімімен сәйкес 1977 жылға жоспарланған; сарапшылардың бұл кеңесінің жұмыс нәтижелері үкіметтерге берілетін болады.

2.

Сенімді нығайту шаралары және қауіпсіздік пен қарусыздандырудың кейбір аспектілері жөніндегі құжат

Қатысушы мемлекеттер,

өзара араларында болуы мүмкін шиеленістің себептерін жоюға, және сол арқылы әлемдегі бейбітшілік пен қауіпсіздікті нығайтуға үлес қосуды *ниет ете отырып*;

өзара сенімді нығайтуға, осы арқылы Еуропадағы тұрақтылық пен қауіпсіздіктің орнығуына ықпал етуге *бел байлап*;

өзара, сондай-ақ жалпы олардың халықаралық қарым-қатынастарында территориялық тұтастыққа қарсы я кез келген мемлекеттің саяси тәуелсіздігіне қарсы күш қолданудан немесе коқан-лоқы көрсетуден, сондай-ақ қатысушы мемлекеттердің өзара қарым-қатынастарында басшылыққа алатын БҰҰ мақсаттарымен және Декларацияның осы Қорытынды актісіндегі қабылданған қағидалармен үйлеспейтін қандай-да бір басқа түрде күш көрсетуден сақтануға *бел байлап*;

күдік тудыруы мүмкін әскери іс-әрекетті дұрыс түсінбеу я дұрыс бағаламау жағдайында, оның ішінде, қатысушы мемлекеттерде осындай іс-әрекет сипаты жөнінде айқын әрі өз уақытындағы ақпарат болмаған жағдайда, қарулы қақтығыс қаупін төмендетуге бірлесе ықпал ету қажеттігін *мойындай келе*;

шиеленісті азайтуға және қарусыздануға ықпал етуге бағытталған шараларға қатысты ойларды *назарға ала отырып*;

бақылаушылардың шақыруы бойынша жүзеге асатын тәжірибе алмасулардың әскери жаттығулардағы қатынасулар мен өзара түсіністікке оң ықпал ететінін *мойындай келе*,

әскерлердің сенімді нығайтуға байланысты жылжымалы ірі қозғалыстары жөніндегі алдын ала ескерту қағазы мәселесін *зерттей келіп*,

олардың көмегімен жекелеген мемлекеттер өздерінің жалпы мақсаттарына қол жеткізуде қосымша үлес қоса алуы мүмкін басқа құралдардың бар екенін *мойындай келе*,

өзара түсіністікке және сенімнің, тұрақтылық пен қауіпсіздіктің нығаюына ықпал ету үшін ірі әскери жаттығулар жөніндегі алдын ала ескерту қағазының саяси маңыздылығына *көз жеткізіп*,

осы мақсаттар тұрғысында ықпал етіп, келісілген критерий мен жағдайларға сәйкес осы шараларды жүзеге асыру үшін олардың әрқайсысының жауапкершілігін, бұл осы мақсаттарға қол жеткізуде аса маңызды деп *қабылдай отырып*;

саяси шешімнен туындаған бұл шараның ерікті негізді тірек ететінін *мойындай келе*;

келесілерді қабылдады:

I

Ірі әскери жаттығулар туралы алдын ала хабарландыру

Олар өздерінің ірі әскери оқу-жаттығулары туралы барлық басқа қатысушы мемлекеттерді әдеттегі дипломатиялық арналар арқылы келесі қағидаларға сәйкес хабардар етеді:

Жалпы саны 25 000 адамнан асатын құрлықтағы әскерлердің өз бетімен я кез келген әскери-әуе немесе әскери-теңіз құрамымен бірлесе өткізілетін ірі әскери жаттығулары туралы хабарландыру беріледі (бұл мәнмәтінде «әскер» сөзі амфибиялық және әуе-десанттық әскерді қамтиды). Амфибиялық және әуе-десанттық әскердің дербес жаттығулары жағдайында, немесе олар қатысатын бірлескен жаттығуларда, бұл әскерлер де осы санақтың ішіне енеді.

Хабарландырулар жоғарыда көрсетілген сан-мөлшерге жетпейтін бірлескен жаттығулар жағдайында да берілуі мүмкін, алайда оларда құрлықтағы әскер айтарлықтай мөлшердегі амфибиялық және әуе-десанттық әскермен не сол я басқаларымен бірге қатысады.

Хабарламалар Еуропада қандай-да бір қатысушы мемлекеттің территориясында, сондай-ақ, егер бұл мүмкін болса, іргелес теңіз аймағында және әуе кеңістігінде өткізілетін ірі әскери оқулар жөнінде беріледі.

Егер, қатысушы мемлекеттің аумағы Еуропа кеңістігінен шығып жатса, алдын ала хабарландыру хат тек кез келген басқа еуропалық қатысушы мемлекеттің жағына немесе олармен ортақ жағына қарай бет бұрып тұрған оның шекарасынан 250 шақырымдағы қашықтықта өткізілетін жаттығулар туралы ғана берілуі тиіс, алайда еуропалық емес қатыспайтын мемлекеттің жағына немесе онымен ортақ жағына қарай бет бұрып тұрған шекарасына осы аймақтың жанасқаны жағдайында қатысушы-мемлекет үшін хабарландыру берудің қажеті жоқ.

Хабарландыру жаттығудың басталуына 21 немесе одан да көп күн бұрын, немесе арақашықтық жақындығы мүмкіндігінде оның басталу күніне дейін жіберіледі, егер жаттығу мейлінше қысқа мерзімге тағайындалған болса.

Хабарландыру жаттығудың атауы туралы, егер мұндай берілген болса, жаттығудың жалпы мақсаты, оған қатысушы-мемлекеттер, қатысушы әскерлердің типі немесе типтері мен саны, аймағы мен оның өткізудің шамаланған мерзімі туралы ақпаратты қамтиды. Қатысушы-мемлекеттер, сондай-ақ, егер мүмкін болса, тиісті қосымша ақпараттарды, оның ішінде, қатысушы күштердің құрамдары мен бұл күштерді іске тартуға қатысты осындай ақпараттарды алға тартады.

Басқа әскери жаттығулар туралы алдын ала хабарландыру

Қатысушы мемлекеттер бұдан былайғы сенімнің орнығуына және қауіпсіздік пен тұрақтылықтың нығаюына ықпал ете алатындықтарын, және осы мақсатта басқа қатысушы мемлекеттердің аз масштабтағы әскери жаттығулары туралы да, әсіресе, осындай жаттығуларды өткізу аймағына жақын орналасқандары туралы хабардар ете алатындарын мойындайды.

Осы мақсатта қатысушы мемлекеттер өз тараптарынан өткізілетін басқа әскери жаттығулар туралы да хабардар ете алатындықтарын мойындайды.

Бақылаушылармен алмасу

Қатысушы мемлекеттер басқа қатысушы мемлекеттерді әскери жаттығуға қатысу үшін өз еркімен және екіжақты негізде шақырады, қатысушы мемлекеттер де өз бақылаушыларын тура солай өз еркімен және екіжақты негізде сол жаттығуға қатысу үшін жібереді.

Шақырушы мемлекет әрбір жағдайда бақылаушылардың санын, олардың қатысу тәртібі мен шарттарын анықтап, пайдалы болады-ау деп тапқан ақпараттарды беріп отырады. Сондай-ақ шақырушы мемлекет оларға тиісті жағдай жасап, қонақжайлылық танытады.

Шақыру қағаздары әдеттегідей дипломатиялық арналар арқылы мүмкіндігінше алдын ала жіберіледі.

Әскери құрамалардың ірі қозғалыстары туралы алдын ала ескерту

Хельсинки консультацияларына Қорытынды ұсыныстарына сәйкес, қатысушы мемлекеттер сенім шараларын нығайту мақсатында ірі қозғалыстар туралы алдын ала хабарлау жөніндегі мәселені талқылады.

Соған сәйкес, қатысушы мемлекеттер өздерінің қалаулары бойынша және сенім шараларын нығайту мақсатында өз әскерлерінің ірі қозғалыстары туралы хабардар ете алатындықтарын мойындайды.

Осы рухта Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі кеңеске қатысушы мемлекеттер әскери құрамалардың ірі қозғалыстары туралы алдын ала ескерту мәселесін, атап айтқанда, осы құжатта баяндалған шараларды жүзеге асыру барысында жиналған тәжірибені есепке алып қарайтын болады.

Сенімді күшейтуге байланысты басқа шаралар

Қатысушы мемлекеттер ортақ мақсаттарына жетуге ықпал ете алатын басқа да құралдардың бар екенін мойындайды.

Нақты айтқанда, олар әр жаққа тиімді өзара түсіністікті нығайту мақсатымен әскери персонал арасындағы шақырулар бойынша алмасуға, соның ішінде, әскери делегациялардың сапарларына жағдай жасайды.

* * *

Сенімді күшейтудің ортақ мақсатында олардың қосатын үлесі мейлінше қомақты болу үшін, қатысушы-мемлекеттер әскери іс-әрекетін белгіленген ауданда – ірі әскери жаттығулар туралы алдын ала ескерту ережесіне сәйкес жүзеге асыра отырып, алға қойған мақсатты тиісті түрде назарға алып, сыйлайтын болады.

Сондай-ақ, олар жоғарыда баяндалған ережелерді жүзеге асыру барысында үйренген тәжірибе мен одан кейінгі күш-жігерді қосқанда - сенімді күшейтуге бағытталған шаралардың дамуы мен кеңеюіне әкелуі мүмкін екенін мойындайды.

II

Қарусыздануға қатысты мәселелер

Қатысушы мемлекеттер әскери теке-тірестің азаюына және қарусыздандыруға ықпал ететін шараларға мүдделі екендерін мойындайды, олар, өз кезегінде, Еуропадағы саяси бәсеңдікті нығайтуға және өздерінің қауіпсіздігінің күшеюіне қызмет етуге тиіс. Олар – осы салаларда өзінің ауқымы мен сипатына байланысты қатаң әрі тиімді халықаралық бақылау арқылы, қорытындысында, жалпы және толық қарусыздануға жетуге бағытталған қадамдар, сондай-ақ бүкіл әлемде бейбітшілік пен қауіпсіздіктің нығаюына әкелуге тиісті тиімді шаралар қолданудың қажеттілігіне сенімді.

III

Ортақ пайымдаулар

Бәсеңдік пен қарусыздандыруға ықпал етуге бағытталған Еуропадағы қауіпсіздікті нығайтуға қатысты бірлескен шаралар арқылы қатысушы-мемлекеттер әр түрлі мәселелер бойынша

ұстанымдарды қарастырып, өздері аталмыш шараларға тартылған кезде, бұл тұрғыда келесі мәнді түсініктерге сүйенетін болады:

- саяси және әскери қауіпсіздік аспектілерін өзара толықтыру сипаты;
- әрбір қатысушы мемлекеттің қауіпсіздігі мен тұтастай Еуропа қауіпсіздігі арасындағы ара қатынас, және кеңірек мағынада, бүкіл әлемдік қауіпсіздік тұрғысынан, Еуропадағы қауіпсіздік пен Жерорта теңізі аймағындағы қауіпсіздік арасында орын алған ара қатынас;
- Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі Кеңесудің барлық қатысушы-мемлекеттерінің, оларға тән егемендік теңдігіне сай, қауіпсіздік мүдделерін құрметтеу;
- келіссөздер жүргізілетін форумдардың қатысушылары Еуропадағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық жөніндегі Кеңесудің басқа қатысушы мемлекеттерінің қолдарына тиісті даму, ілгерілеушілік пен нәтижелер туралы ақпараттарды қолайлы түрде жеткізу қамының маңыздылығы, және, басқа жағынан, бұл мемлекеттердің кез келгенінің қисынды мүддесі оның ұстанымының қарастырылуында болады.

Экономика, ғылым мен техника және қоршаған орта салаларындағы ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Қатысушы мемлекеттер,

сауда, өнеркәсіп, ғылым мен техника және қоршаған орта салаларындағы, сондай-ақ экономикалық қызметтің басқа салаларындағы ынтымақтастықтың дамуына бағытталған өз күш-жігерлерінің Еуропадағы және бүкіл әлемдегі бейбітшілік пен қауіпсіздіктің нығаюына ықпал ететініне *көз жеткізіп,*

осы салалардағы ынтымақтастықтың экономикалық және әлеуметтік ілгерілеушілік пен өмір сүру деңгейлерінің жақсаруына оң ықпал ететінін *мойындай келе,*

өздерінің экономикалық және әлеуметтік жүйелеріндегі айырмашылықтарды *түсіне отырып,*

өздерінің жүйелеріне қарамастан, бір-бірімен осындай ынтымақтастықты қарқындатуға өз даярлықтарын *құптай келе*,

экономикалық даму деңгейлеріндегі айырмашылықтар ескерілген мұндай ынтымақтастықтың тепе-теңдік негізде және серіктестердің екіжақты қанағаттануы әрі салыстырылатын шаманың пайдасы мен міндеттерін тұтастай әділетті үлестіруге мүмкіндік беретін өзаралық жағымды жағдайында, екіжақты және көпжақты келісімдердің сақталуы жағдайында дами алатынын *мойындай келе*,

бүкіл әлемдегі дамушы елдердің, оның ішінде, қатысушы-мемлекеттер арасындағыларының мүдделерін *ескере келе*, егер олар экономикалық қатынаста дамушы елдер деңгейінде табылатын болса, Біріккен Ұлттар Ұйымының тиісті органдарымен дамуға қатысты құжаттарында қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізудегі ынтымақтастыққа өздерінің даярлығын білдіре отырып, әрбір қатысушы-мемлекет өзі ұстаған позицияны сақтайтын түсінікте; дамымаған елдерге баса назар аудара отырып,

әлемдегі өзара экономикалық тәуелділіктің өсуі - негізгі әлемдік шаруашылық проблемаларды, азық-түлік, энергетикалық, шикізат пен валюта-қаржылық проблемаларды ортақ күш-жігер жұмсау арқылы шешуге итермелейді, осының өзі-ақ, тұрақты әрі әділетті халықаралық экономикалық қарым-қатынастардың дамуына ықпал ету қажеттігін көрсетеді, ал ол, өз кезегінде, барлық елдердің ұзақ мерзімді әрі жан жақты экономикалық дамуына оң ықпал ететініне *көз жеткізе отырып*,

тиісті халықаралық ұйымдар тарапынан атқарылған жұмыстарды *ескере отырып*, және осы ұйымдар тарапынан, оның ішінде, БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясының тарапынан берілетін мүмкіндіктерді Кеңесудің қорытынды құжаттарындағы қағидаларды жүзеге асыруда пайдалануды қалай отырып,

төменгі мәтінде қамтылған негізгі бағыттар мен нақты ұсыныстар өздерінің экономикалық қарым-қатынастарының келешектегі дамуына ықпал ету мақсатын көздейді деп *есептей келе*, осы саладағы өздерінің ынтымақтастығы қатысушы- мемлекеттер арасындағы қарым-қатынастарды реттеуші, тиісті құжатта баяндалғанындай принциптерді толықтай сақтау барысында жүзеге асырылуы тиісті деп сеніп,

келесілерді қабылдады:

1. Сауда

Жалпы ережелер

Қатысушы мемлекеттер,

халықаралық сауданың өсіп келе жатқан рөлін экономикалық даму мен әлеуметтік прогрестің мейлінше маңызды факторы ретінде *тани отырып,*

сауда – ынтымақтастықтың негізгі салаларының бірі болып табылатынын *мойындай келе,* жоғарыдағы кіріспе сөзде қамтылған ереженің, нақты айтқанда, саудаға да қатысты қолданылатынын ескере отырып,

қатысушы-мемлекеттер арасындағы сауда көлемі мен құрылымы кей жағдайларда қазіргі экономикалық және ғылыми-техникалық даму деңгейіне сәйкес келмейді деп *есептей келе,*

олардың экономикалық ынтымақтастығының модальдылығы негізінде әрекет етіп, өзара сауда мен қызмет алмасуды кеңейтуге және осындай қарқынның дамуына қолайлы жағдай тудыруға бел буды;

сауданың қарқын алуына ықпал ететін игі істерді мойындайды, ол ең қолайлы жағдай ережелерін қолданудың нәтижесі болуы мүмкін;

мүмкіндігінше кең көптарапты жоспарда сауданы кеңейтуге ынталандырады, бұл тұрғыда түрлі сауда-экономикалық мүмкіндіктерін пайдалануға талпыныс жасалады;

ұзақ мерзімдік негізде сауданың дамуы үшін екіжақты, сондай-ақ көпжақты өкіметаралық және басқа келісімдердің маңыздылығын мойындайды,

халықаралық сауданың дамуында валюта-қаржылық мәселелердің маңыздылығын атап, тауар айналымының тұрақты өсуіне қол жеткізуге ат салысу арқылы мәселені шешуге тырысады;

сауданың даму жолында кездескен кез келген кедергілерді азайтуға немесе біртіндеп жоюға тырысады;

сауданың тауар айналымындағы күрт өзгерістерінен мүмкіндігінше бас тарта отырып, оның тұрақты өсіміне жағдай жасайды;

олардың түрлі тауарлар тұрғысындағы саудасы осы тауарлардың ішкі нарығына айтарлықтай залал келтірмейтіндей я залал келтіру қаупін тудырмайтындай түрде жүзеге асуы тиіс деп есептейді, ал кейбір жағдайларда – ұқсас немесе тікелей бәсекелес тауарларды өндіруші жергілікті кәсіпкерлерге залал келтірген жағдайда – нарық таратылуы тиіс; нарықтың таратылуы ұғымына келсек, олардың халықаралық келісімдерінің тиісті ережелеріне қарсы қолданыла алмайтыны сөз болып отыр; егер олар қорғаныс шараларына жүгінетін болса, онда тарап болып өздері табылатын халықаралық келісімдерден туындайтын осы саладағы міндеттемелеріне сәйкес әрекет ететін болады да, тікелей нұқсан келтіріліп тұрған тараптардың мүддесін ескереді;

сауданың дамуына игі ықпал ететін шараларға, оның құрылымдарының диверсификациялануына тиісті назар аударылады;

сауданың өсімі мен диверсификациялануы тауарды таңдау мүмкіндігінің кеңеюіне игі ықпал етер еді деп атап өтеді;

сауданың дамуына фирмалардың, мекемелер мен кәсіпорындардың қатысуы үшін қолайлы жағдай жасау оңды болар еді деп есептейді.

Іскерлік қатынастар мен мүмкіндіктер

Қатысушы мемлекеттер,

іскерлік қатынастардың жақсаруы және іскерлік қарым-қатынастарда сенімнің артуы сауда-экономикалық байланыстардың дамуына қосылуы мүмкін үлестің маңыздылығын *сезіне отырып,*

сыртқы саудамен айналысатын ресми мекемелердің, түрлі ұйымдардың, кәсіпорындардың, фирмалар мен банктердің басшылары арасындағы қатынастарды кеңейту үшін жағдайдың одан ары жақсаруына, жеке алғанда, мақсатқа лайықты болса, тауар мен қызмет түрлерін сатушылар мен тұтынушылар арасында, сауда мүмкіндіктерін зерттеу, келісімдерді жасасу, олардың сатылуы мен сатылымнан кейінгі қызметін қамтамасыздандыру мақсатында ықпал ететін шараларды қабылдайды;

сыртқы саудамен айналысатын ұйымдардың, кәсіпорындар мен фирмалардың іскерлік келіссөздерді жүргізуді жеделдетуге байланысты шаралар қабылдауын құптайды;

бұдан басқа, сыртқы саудамен айналысатын шетелдік ұйымдар, кәсіпорындар, фирмалар мен банктер өкілдерінің қызметіне жасалатын жағдайды жақсартуға бағытталған шараларды қабылдайды, нақты айтқанда, келесі жолдар арқылы:

- қажетті ақпаратты заңнама мен жоғарыда көрсетілген ұйымдардың тұрақты өкілдіктерін ашу тәртібі мен қызметі туралы ақпаратпен қоса алға тарту;
- тұрақты өкілдіктер мен бюроларды осы мақсат үшін құру туралы өтініштерін мүмкіндігінше тілектестік тұрғысынан, тиісті жағдайларда екі немесе бірнеше фирмалармен бірлескен бюро ашуды қоса, қарастыру;
- жоғарыда көрсетілген ұйымдар өкілдерінің барлығына бірдей тиісті қонақ үй, байланыс құралдары және әдетте олардың тарапынан талап етілетін басқа қызмет түрлерінің, сондай-ақ тұрақты өкілдіктер үшін қолайлы қызмет жайының, тұрғын жайының барынша жағымды жағдайда ұсынылуына ықпал ету;

қатысушы-мемлекеттер арасындағы саудаға ұсақ және орташа фирмалардың мейлінше кеңінен қатысуына ықпал етудегі осындай шаралардың маңызын атап көрсетеді.

Экономикалық және коммерциялық ақпарат

Қатысушы мемлекеттер,

экономикалық және коммерциялық ақпараттың халықаралық сауданың дамуындағы күннен күнге артып келе жатқан рөлін *сезіне отырып,*

экономикалық ақпарат өз сипаты жағынан нарықтарды тиісті талдаумен және орта мерзімді, сондай-ақ ұзақ мерзімді болжамдарды жасаумен қамтамасыз етуге тиісті болар еді деп *есептеп,* осы арқылы тұрақты сауда ағымдарының орнауына және сауда мүмкіндіктерін жақсы пайдалануға ықпал ете отырып,

сапаны жақсартуға және көлем мен экономикалық , сондай-ақ тиісті әкімшілік ақпаратты таратуды кеңейтуге әзірлігін *білдіре отырып*,

статистикалық мәліметтердің халықаралық ауқымдағы құндылығы едәуір дәрежеде олардың салыстырмалылық сипатына байланысты деп *есептеп*,

жүйелі әрі мүмкіндігінше қысқа мерзім ішінде экономикалық және коммерциялық ақпараттың жариялануына және таратылуына ат салысады, нақтылағанда:

- өндіріс, ұлттық кіріс, бюджет, тұтыну, еңбек өнімділігі туралы статистикалық мәліметтердің;
- тауарлардың көлемі мен құны, сондай-ақ шыққан елі мен тағайындалған елі көрсетілген бағаналары бар әрі өзара салыстырылатын классификациялар негізінде құрастырылған сыртқы сауда туралы статистикалық мәліметтердің;
- сыртқы саудаға қатысты заңдар мен регламенттердің;
- сауданың дамуына ат салысу мақсатымен экономикалық болжам жасау үшін пайдаланылатын ақпараттың, мысалы халық шаруашылық жоспарлары мен бағдарламаларының негізгі бағыттары туралы ақпараттың;
- коммерциялық байланыстағы іскер адамдар үшін пайдалы басқа ақпараттардың, мысалы мезгіл-мезгіл шығарылатын анықтағыштардың, тізбелердің, және мүмкін болған жағдайда сыртқы саудамен айналысатын фирмалар мен ұйымдардың құрылымдық сызбаларының;

жоғарыда баяндалғандармен бірге экономикалық және коммерциялық ақпаратпен алмасуды дамытуға, бұл мақсатқа лайықты болғанда, экономикалық және ғылыми-техникалық ынтымақтастық жөніндегі аралас комиссия арқылы, ұлттық және аралас сауда палаталары мен басқа да тиісті органдар арқылы ынталандырады;

сыртқы саудаға және ондағы өзгерістерге қатысты заңдар мен регламенттер туралы хабарламаның көптарапты жүйесін жасау мүмкіндіктерін БҰҰ-ның Еуропа экономикалық комиссиясы ауқымында зерттеуді қолдайды;

халықаралық ауқымда, әсіресе БҰҰ-ның Еуропа экономикалық комиссиясы ауқымында өткізілетін статистикалық тізімдемелердің үйлестіру жөніндегі ісін ынталандырады.

Маркетинг

Қатысушы мемлекеттер,

халықаралық сауданы кеңейту үшін сыртқы нарық талаптарына өндірістің бейімделуінің маңызын *мойындай отырып,*

ықтимал тұтынушылардың сұраныстарына экспортқа шығарушылардың барынша жан-жақты хабардар болу мен есебінің қажеттілігін *түсіне отырып,*

сыртқы саудамен айналысатын ұйымдарға, кәсіпорындар мен фирмаларға алдағы уақытта білімді кеңейтуге және тауардың тиімді өтіу үшін қажетті әдістер талдамасына жәрдемдеседі;

сауданың дамуын және тұтынушылардың импортқа қатысты сұранысын, жеке алғанда, нарықты зерттеп білу, жарнамалау жолдарымен, сондай-ақ лайықты болғанда, жабдықтау қызметін құру, қосалқы бөлшектерді жеткізу, сатылымнан кейінгі қызмет түрлерін көрсету және жергілікті қажетті техникалық қызметкерлер құрамын даярлау арқылы қанағаттандыруға ықпал етуге бағытталған шараларды жүзеге асыру жағдайларын жақсартуды ынталандырады;

маркетингпен қоса, сауданың дамуына ықпал ету саласындағы халықаралық ынтымақтастықты, сондай-ақ осы мәселелер бойынша халықаралық ұйымдар аясында, және, жеке алғанда, БҰҰ Еуропа экономикалық комиссиясы ауқымында өткізілетін жұмысты ынталандырады.

2. Өнеркәсіп ынтымақтастығы және ортақ мүдделікті білдіретін жобалар

Өнеркәсіптік ынтымақтастық

Қатысушы мемлекеттер,

экономикалық түсініктер тұрғысынан уәжделетін өнеркәсіптік ынтымақтастық,

- тұрақты байланыстар орнату, сол арқылы ұзақ мерзімді экономикалық ынтымақтастықты тұтастай нығайта,
- экономикалық өсімге, сондай-ақ халықаралық сауданың дамуы мен әртараптануына және қазіргі технологияның мейлінше кең қолданылуына ықпал ете,
- экономикалық өзара толықтырушылықты өндірістің барлық факторларын барынша толық пайдалану арқылы өзара пайда үшін қолдануға ықпал ете және
- барлық қатысушылардың өндірістік дамуын мынандай ынтымақтастықта жеделдете

алады деп, *есептей келе*

өнеркәсіптік ынтымақтастығын өз елдеріндегі құзырлы ұйымдар, кәсіпорындар мен фирмалар арасында дамытуды ынталандыруға ниетті;

өнеркәсіптік ынтымақтастық мүдделі тараптардың арасындағы үкіметаралық және басқа да екіжақты және көпжақты келісімдер жасау арқылы жеңілдетілуі мүмкін деп есептейді;

өнеркәсіптік ынтымақтастығына ықпал ете отырып, олар өз елдерінің экономикалық құрылымы мен даму деңгейлерін ескеретіндерін атап өтеді;

өнеркәсіптік ынтымақтастық экономикалық жөн-жосығы негізде құзырлы ұйымдар, кәсіпорындар мен фирмалар арасында жасалған келісім-шарт бойынша жүзеге асырылатынын көрсетеді;

өнеркәсіптік ынтымақтастық үшін қолайлы жағдайлар жасау мақсатында атқарылатын шараларды қолдауға даяр екендерін білдіреді;

өнеркәсіптік ынтымақтастығының әдеттегі сауда ауқымынан шығып жатқан экономикалық байланыс түрлерінің бірқатарын қамтитынын, және өнеркәсіптік ынтымақтастығы туралы келісім-шарт жасау кезінде серіктестердің бірлесе отырып, өзара мүдделері мен мүмкіндіктерін анықтайтынын мойындайды;

сондай-ақ, олардың өзара мүдделіліктері болған жағдайда өнеркәсіптік ынтымақтастығының дамуы үшін бірлескен өндіріс және өтім, өндіріс және өтім саласындағы мамандандыру, құрылыс, өнеркәсіптік орындарын кеңейту және жетілдіру, өнеркәсіптік кешендерін құрудағы ынтымақтастық сияқты нақты формалар тиімді болуы мүмкін екенін, бұл тұрғыда өздерінде дайындалған өнімнің бөлігін алуды, аралас қоғамдар, «ноу-хаумен», техникалық ақпаратпен, патент және лицензиялармен алмасуды және ынтымақтастықтың нақты жобасы аясында бірлескен өнеркәсіптік зерттеулер жүргізуді мойындайды;

өнеркәсіптік ынтымақтастықтың нақты қажеттіліктеріне жауап бере алатын жаңа формалары пайдаланылуы мүмкін екенін мойындайды;

өнеркәсіптік ынтымақтастықтың дамуын қамтамасыз ете алатын экономикалық, коммерциялық, техникалық және әкімшіліктік ақпараттың маңызын атап көрсетеді;

- өнеркәсіптік ынтымақтастығына қатысты ақпарат көлемін ұлғайтып, сапасын жақсарту, оның ішінде, тиісті заңдар мен регламенттер туралы ақпараттарды, валюталық реттеуге қатыстыларымен қоса, халықшаруашылық жоспарларының негізгі бағыттары мен бағдарламалары және бағдарламалардың артықшылықтары туралы, нарықтың экономикалық жағдайлары жөніндегі ақпараттарды, және
- осы сипатта жарияланған материалдарды мүмкіндігінше қысқа мерзімде таратуды дұрыс болар еді деп санайды;

өнеркәсіптік ынтымақтастығына қатысты ақпарат және тәжірибемен алмасудың барлық формаларын, оның ішінде, ықтималды серіктестер арасындағы байланыстар арқылы, және мақсатқа лайықты болғанда, экономикалық, өнеркәсіптік және ғылыми-техникалық ынтымақтастық жөніндегі аралас комиссия, ұлттық және аралас сауда палаталары мен басқа тиісті органдар арқылы ынталандыратын болады;

өнеркәсіптік ынтымақтастығын кеңейту мақсатында осындай ынтымақтастықтың мүмкіндіктерін зерттеу мен осы саладағы жобаларды жүзеге асыруды жөн санайды, және осы мақсаттар тұрғысында, жеке алғанда, құзырлы ұйымдар, кәсіпорындар мен фирмалар арасындағы және олардың тиісті мамандары арасындағы іскери байланыстардың кез келген түрін дамыту мен жеңілдетуге байланысты шараларды қолданады;

Кенесу тарапынан қабылданған сауда-экономикалық қарым-қатынастарға қатысты іскери байланыстардың қағидаларын, сондай-ақ, өнеркәсіптік ынтымақтастығымен айналысушы шетелдік ұйымдарға, кәсіпорындар мен фирмаларға да осындай ынтымақтастықтың өзгешеліктерін ескере отырып, қолданыла алатынын атап көрсетеді, және, жеке алғанда, ынтымақтастық жобаларын жүзеге асыруға қатысатын қызметкерлердің тиісті еңбек жағдайларын қамтамасыз етуге тырысады;

өнеркәсіптік ынтымақтастығы жобасы бойынша ұсыныстардың жеткілікті түрде нақтыланып, қажетті техника-экономикалық, жеке алғанда, жоба құнының алғашқы бағасы, ынтымақтастықтың көзделіп отырған түрі мен өтім мүмкіндігі туралы мәліметтерді, ықтимал серіктестердің осындай ұсыныстардың бастапқы қарастырылуын өткізіп, мүмкіндігінше өте қысқа мерзім ішінде сол бойынша шешім қабылдай алулары үшін мәліметтерді қамтығанын жөн санайды;

өнеркәсіптік ынтымақтастығымен айналысушы жақтардың ынтымақтастық туралы келісім-шарт жасасу жөніндегі келіссөздерді жеделдету тұрғысында шаралар қабылдауына ынталандырады;

мүдделі жақтарға өнеркәсіптік ынтымақтастық пен осы саладағы келісім-шарт жасасу жөніндегі бұйрықтардың жалпы шарттары туралы ақпараттарды жеткізуді жақсарту тәсілдерін, мысалы БҰҰ Еуропа экономикалық комиссиясы аясында, қарастыруды одан әрі жалғастыруға кеңес береді;

өнеркәсіптік ынтымақтастығы жобаларының жүзеге асыру жағдайларын одан әрі жақсартуды жөн деп есептейді, жеке алғанда, келесілерге қатысты:

- өнеркәсіптік ынтымақтастығы жобалары бойынша серіктестердің мүдделерін қорғау, осындай ынтымақтастықпен байланысты жеке меншіктің алуан түрлерін құқықтық қорғаумен қоса;
- олардың экономикалық жүйелеріне үйлесімді әдістерімен, экономикалық саясат аясындағы және, жеке алғанда, халық шаруашылығын жоспарлары мен бағарламаларындағы өнеркәсіптік ынтымақтастықтың қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін есепке алуға;

серіктестердің өнеркәсіптік ынтымақтастығы жөнінде келісім-шарт жасаулары кездерінде бір-біріне қажетті жәрдем көрсету туралы қағидаларға тиісті назар аударғандары және келісім-шарттың жүзеге асырылуы барысында қажетті ақпараттарды жеткізіп тұрғандары жөн болар еді деп санайды, әсіресе, осындай ынтымақтастықтың нәтижесі болып табылатын өнімнің сапасы мен тиісті техникалық деңгейдегі табыстарды ескере отырып;

өнеркәсіптік ынтымақтастығы жобаларына ұсақ және орташа фирмалардың мейлінше кеңінен қатысуының пайдалылығын мойындайды.

Ортақ мүддені білдіретін жобалар

Қатысушы мемлекеттер,

өздерінің экономикалық әлеуеті мен табиғи ресурстары (қорлары) ортақ мүддені білдіруші ірі ауқымды жобалардың жүзеге асырылуында күш біріктіру арқылы ұзақ мерзімді ынтымақтастықты мүмкін етеді деп, оның ішінде, өңірлік және субрегионалдық деңгейлерде, және бұл жобалар оған қатысушы елдердің экономикалық дамуын жеделдетуге ықпал етуі мүмкін деп *есептей келе*,

барлық елдердің құзырлы ұйымдары, кәсіпорындары мен фирмалары осы сияқты жобаларға қатысуға өз мүдделерін білдіруге мүмкіндіктері болып, уағдаластыққа қол жеткізген жағдайда олардың жүзеге асуына қатысуларын жөн болар еді деп *есептей келе*,

Кеңесу тарапынан өнеркәсіптік ынтымақтастыққа қатысты қабылданған қағидалардың ортақ мүддені білдіруші жобаларға да қолданыла алатынын *атап көрсете келе*,

энергетикалық ресурстар, шикізатты пайдалану саласындағы, сондай-ақ көлік және байланыс саласындағы ортақ мүддені білдіруші жобалардың жүзеге асу мүмкіндіктерінің құзырлы әрі мүдделі ұйымдар, кәсіпорындар мен фирмалар тарапынан зерттелуін тиісті жағдайларда ынталандыру қажет деп есептейді,

ортақ мүддені білдіретін жобаларға қатысу мүмкіндіктерін зерттеу кезінде ұйымдардың, кәсіпорындар мен фирмалардың өздерінің ықтимал серіктестерімен осындай жобаларға қатысты экономикалық, құқықтық, қаржылық және техникалық сипаттағы қажетті ақпараттармен тиісті арналар арқылы алмасуларын жөн болар еді деп есептейді,

энергетикалық ресурстар, оның ішінде, мұнай, табиғи газ және тас көмір, сондай-ақ, минералды шикізатты, нақтылағанда, темір рудасы мен бокситтерді шығару мен өңдеу ұзақ мерзімді экономикалық ынтымақтастықты нығайту үшін және осының салдарында болуы мүмкін сауданың дамуы үшін қолайлы салалар болады деп есептейді,

ортақ мүддені білдіретін және ұзақ мерзімді экономикалық ынтымақтастыққа бағытталған жобаларға байланысты мүмкіндіктер теңдей дәрежеде келесі салаларда бар деп есептейді:

- электростанциялар қуатын мейлінше ұтымды пайдалану мақсатымен Еуропадағы электр қуатымен алмасу,
- жаңа қуат көздерін іздестіру саласындағы, және, оның ішінде, атомдық энергетика саласындағы ынтымақтастық,
- жол тораптарын дамыту және Еуропада бірыңғай кеме қатынасы жүйесін құру мақсатындағы ынтымақтастық,
- әр түрлі көлік түрлерімен тасымалдау үшін және контейнерлерді өңдеу үшін жабдықтарды зерттеу және жетілдіру салаларындағы ынтымақтастық,

ортақ мүддені білдіретін жобаларға мүдделі мемлекеттерге олардың талдамалары қандай шарттарда мүмкін екенін қарастыруға, және, бұл қаланған жағдайларда, олардың іс жүзінде жасалуына қажетті жағдай туғызуға кеңес береді.

3. Сауда мен өнеркәсіптік ынтымақтастыққа қатысты ережелер

Стандарттар мен техникалық шарттардың үйлесімі

Қатысушы мемлекеттер,

стандарттар мен техникалық шарттардың халықаралық үйлесімін, сондай-ақ сертификациялау саласындағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту халықаралық сауда мен өнеркәсіптік ынтымақтастығындағы техникалық кедергілерді жоюдың аса маңызды

құралдарының бірі болып табылатынын мойындай келе, сол арқылы олардың дамуы мен еңбек өнімділігінің артуына ықпал ете отырып;

стандарттар мен техникалық шарттардың мүмкіндігінше кеңірек халықаралық үйлесіміне қол жеткізуге өздерінің мүдделіліктерін растайды;

халықаралық келісім жасасуға және стандарттар мен техникалық шарттарға сәйкестілік туралы куәлікті тануға қатысты басқа да тиісті уағдаластықтарға қол жеткізуде көмектесуге даярлықтарын білдіреді;

жеке алғанда, осы саладағы үкіметаралық және басқа тиісті ұйымдардың қызметін қолдай отырып, стандарттау мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастықты кеңейту дұрыс болар еді деп есептейді.

Арбитраж

Қатысушы мемлекеттер,

сауда және қызметпен алмасуға қатысты коммерциялық келісімдер негізінде және өнеркәсіптік ынтымақтастығы саласындағы келісім-шарттардан тууындауы мүмкін таластардың жылдам әрі әділетті шешілуі сауда мен ынтымақтастықтың кеңеюі және жеңілдеуіне оң ықпал етер еді деп *есептей келе*,

арбитраж мұндай таластардың шешіміндегі қолайлы тәсілдердің бірі деп шамалай келе,

өз елдерінің ұйымдарына, кәсіпорындары мен фирмаларына тиісті жағдайларда коммерциялық келісімдерде және өнеркәсіптік ынтымақтастығы туралы келісім-шарттарда немесе арнаулы келісімдерде арбитраждық ескертпені алдын ала қарастыруды ұсынады;

арбитраж туралы ереженің, арбитраждың өзара қабылдауға боларлық регламент негізінде өткізілуін алдын ала қарастырылуын және осы саладағы үкіметаралық пен басқа іс жүзіндегі келісімдерді ескере отырып, арбитраждың үшінші бір елде өткізілуіне жол беруін ұсынады.

Арнаулы екіжақты келісімдер

Қатысушы мемлекеттер,

сауданы жеңілдетудің және өнеркәсіптік ынтымақтастығының жаңа түрлерін жүзеге асыруға жәрдем беру қажеттігін *мойындай келе,*

сауда және өнеркәсіптік ынтымақтастығы саласындағы, нақты айтқанда, салық салымын жою және кіріс аударымын жеңілдету мен салынған қаржылар құнын қайтару мақсатымен өзара мүддені білдіретін түрлі мәселелер бойынша тиісті жағдайларда екіжақты арнаулы келісім жасасуға тілектестікпен қарайды.

4. Ғылым мен техника

Қатысушы мемлекеттер,

ғылыми-техникалық ынтымақтастық адамның өмір сүру жағдайларын жақсартуға, ортақ мүдделерді білдіретін мәселелердің тиімді шешіміне ықпал етіп, олардың арасындағы қауіпсіздік пен ынтымақтастықты нығайту ісіне маңызды үлес қосатынына *көз жеткізіп,*

мұндай ынтымақтастықтың дамуы кезінде ғылыми-техникалық жетістіктерді зерттеу мен жеткізуге, ақпарат және тәжірибемен алмасуды, сондай-ақ мүдделі жақтардың арасында келісілген ынтымақтастық салаларында өзара тиімді негізде осындай табыстарға қол жеткізуге ықпал етуді маңызды деп *есептей келе,*

өзара тиімді ынтымақтастықтың мүмкіндіктерін және оның тетіктерін жетілдіруді ықтималды серіктестер, яғни қатысушы-мемлекеттердің құзырлы ұйымдары, мекемелері, кәсіпорындары, ғалымдары мен мамандары анықтайды деп *есептей келе,*

мұндай ынтымақтастық үкіметтік және үкіметтік емес деңгейлерде, оның ішінде, үкіметаралық және басқа келісімдер арқылы, халықаралық бағдарламалар, бірлескен жобалар мен коммерциялық арналар, сондай-ақ басқа да түрлі байланыс формаларын пайдалану кезінде, тікелей және жеке байланыстармен қоса, екіжақты, сондай-ақ көпжақты негізде дамып, жүзеге аса алады деп *растай келе,*

өз араларындағы ғылыми-техникалық ынтымақтастықты бұдан былай да жақсарту шараларын қабылдаудың қажеттілігін *түсіне келе*,

Ынтымақтастықты жақсартудың мүмкіндіктері

ғылыми-техникалық ынтымақтастықты бұдан былай да жақсартуға мүмкіндіктердің бар екенін *мойындай келе*, осындай ынтымақтастыққа кедергі болатын қиындықтарды жоюға *өз ниеттерін білдіреді*, атап айтқанда, келесі жолдармен:

- ғылыми-техникалық зерттеулер мен ынтымақтастыққа мүдделі жақтар арасында, ғылыми-техникалық, оның ішінде осындай ынтымақтастықты ұйымдастыру мен жүзеге асыруға қатысты ақпаратпен алмасу және оларды тарату мүмкіндіктерінің жақсаруы;
- ғалымдар мен мамандардың халықаралық сапарларын – оның ішінде, алмасу, конференция және ынтымақтастыққа байланысты осы сапарлардың бағдарламаларын – ұйымдастыруды шұғыл жүзеге асыру және жақсарту;
- қолданбалы ғылым мен техника салаларында зерттеулер жүргізу үшін және осы салаларда алынған жетістіктерді жеткізу үшін интеллектуалды және өнеркәсіптік меншікке байланысты құқықты қорғаумен қамтамасыз ету кезінде және осы құқықтарға қатысты ақпаратты жеткізуде коммерциялық арналар мен қызметтердің барынша кең пайдаланылуы;

Ынтымақтастық салалары

өзара мүдде мен пайданы танытатын жобалар мен уағдаластықтар қатысушы елдердегі ықтималды серіктестер тарапынан көзделініп, талқыланады деген ниетпен, төменде мысал ретінде келтірілген салалардағы ынтымақтастықты кеңейту мүмкіндіктері бар деп есептейді:

Ауыл шаруашылығы

Екіншілік пен мал шаруашылығы өнімділігін арттырудың жаңа әдістері мен техникасы салаларындағы зерттеулер; ауыл шаруашылығында химияның жетістіктерін қолдану; ауылшаруашылық машиналарын жобалау, шығару және пайдалану; ауыл шаруашылығы жерлерін жақсартуға байланысты жерді суландыру және басқа да жұмыстар техникасы;

Энергия

Қолда бар отын мен су энергетикалық көздерін пайдалануды жақсартуға арналған қуатты (энергияны) өндіру, жеткізу және таратудың жаңа технологиясы; қуаттың жаңа көздері саласындағы зерттеулер, оның ішінде атомдық, күндік және геотермалдық қуат (энергия);

Жаңа технология, ресурстарды ұтымды пайдалану

Жаңа технологиялық процестер мен қондырғылар саласындағы зерттеулер, соның ішінде қуатты (энергияны) аз пайдаланатын, сондай-ақ, өндіріс қалдықтарын ең төменгі деңгейге жеткізетін я жоюға мүмкіндік беретін зерттеулер;

Көлік техникасы

Контейнерлік тасымалдау және қозғалыс қауіпсіздігімен қоса, халықаралық, ұлттық және қалалық көлік тораптарын құру және пайдалану кезінде қолданылатын көлік құралдары мен техникалары салаларындағы зерттеулер;

Халықаралық, ұлттық және қалалық көлік тораптарын құру және пайдалану кезінде қолданылатын көлік құралдары мен техникалары саласындағы, оның ішіне контейнерлік тасымалдау мен қозғалыс қауіпсіздігі де кіретін зерттеулер;

Физика

Жоғары қуаттар (энергиялар) физикасы және плазма физикасы мәселелерін зерттеу; теориялық және эксперименталдық ядролық физика саласындағы зерттеулер;

Химия

Электрохимия және полимерлер, табиғи қосылыстар, металдар мен қорытпалар химиясы мәселелерін, сондай-ақ мейлінше жетілген химиялық технологиялар талдамасын, әсіресе, материалдарды химиялық өңдеу технологиясын; өнеркәсіпте, құрылыста және экономиканың басқа секторларында химияның ең соңғы жетістіктерін іс жүзінде қолдану;

Метеорология және гидрология

Мәліметтерді жинау, бағалау мен жеткізу және оларды гидро-метеорологиялық болжамдар құрастыру үшін пайдалану әдістерімен қоса, метеорология және гидрология зерттеулері;

Метеорологиялық және гидрологиялық зерттеулер, оның ішіне мәліметтерді жинау, бағалау мен жеткізу және оларды гидро-метеорологиялық болжамдар құрастыруға пайдалану да кіреді;

Мұхиттану

әуе және теңіз орталарының өзара әсерлерін зерттеумен қоса, мұхиттану тұрғысындағы зерттеулер;

Сейсмологиялық зерттеулер

Жерсілкіністер және олармен байланысты геологиялық өзгерістерді зерттеу және болжам жасау; жер сілкінісіне төзімді құрылыстар техникасы саласындағы зерттеулер мен талдамалар;

Мұзтану, мәңгі тоң салалары мен суық жағдайдағы тіршілік мәселелерін зерттеу

Мұзтану, мәңгі тоң саласындағы зерттеулер; көлік және құрылыс техникасы; адамның өзі үшін тіптен қолайсыз климат жағдайларына бейімделуі және тұрғылықты халықтың өмір сүру жағдайларындағы өзгерістер;

Электрондық есептегіш, телекоммуникациялық және ақпараттық техника

Электрондық есептегіш, сондай-ақ телекоммуникация және ақпарат жүйелерінің талдамасы; ЭЕМ және телекоммуникациялармен байланысты техника, олардың басқару жүйелерінде, өндірістік үдерістерде, автоматизациялау үшін, экономикалық мәселелерді зерттеу кезінде, ғылыми-зерттеу жұмыстарында және ақпараттарды жинау, өңдеу және таратуды үшін қолданылуын қосқанда;

Ғарыштық зерттеулер

Ғарыш кеңістігін зерттеу және Жердің табиғи қорлары мен оның биосферасын зерттеуде дистанциялық барлауды пайдалану, атап айтқанда, спутниктер мен ракета-зондтардың көмегімен зерттеу;

Медицина және денсаулық сақтау

Жүрек-тамыр, онкологиялық және вирусты аурулар, сондай-ақ молекулярлы биология, нейрофизиология салаларындағы зерттеулер; жаңа дәрі-дәрмектік препараттарды жетілдіру және тексеру; педиатрия мен геронтологияға және медициналық қызмет көрсетудің ұйымдастырылуы мен техникасына байланысты өзекті мәселелерді зерттеу;

Қоршаған орта саласындағы зерттеулер

Адамды қоршаған ортаға қатысты нақты ғылыми және техникалық мәселелерді зерттеу;

Ынтымақтастық түрлері мен әдістері

Ғылыми-техникалық ынтымақтастықта, атап айтқанда, келесі түрлер мен әдістердің пайдаланылуы жөнінде:

- кітаптармен, мерзімді баспасөзбен және басқа да ғылыми-техникалық жарияланымдармен, баяндамалармен алмасып тұру, сондай-ақ оларды мүдделі ұйымдар, ғылыми-техникалық мекемелер, кәсіпорындар, ғалымдар мен мамандар арасында таратып тұру, сонымен бірге жарияланымдарды рефераттау мен есепке алу жөніндегі халықаралық бағдарламаларға қатысу;
- алмасулар мен сапарлар, сондай-ақ ғалымдар мен мамандар арасындағы өзара келісім мен басқа да уағдаластықтар негізіндегі тікелей қатынастар мен байланыстар, атап айтқанда, кеңес беру, дәріс оқу және зерттеулер жүргізу сияқты шаралар, осы мақсатқа зертханаларды, ғылыми кітапханалар мен басқа да құжаттама орталықтарының пайдалануын қоса алғанда;
- шетелдік ғалымдар мен мамандардың қатыстырылуымен халықаралық және ұлттық конференциялар, симпозиумдар, семинарлар, курстар және басқа да ғылыми-техникалық сипаттағы кеңестер өткізу;

- барлық мүдделі жақтар арасында кеңесу мен уағдаластықтар негізінде әр жаққа пайдасы тиетін бағдарламалар мен жобаларды бірлесе жетілдіру және жүзеге асыру, оның ішінде, қай жерде мүмкіндік болып, мақсатқа сәйкес келіп жатса, тәжірибемен және зерттеу нәтижелерімен алмасу, сондай-ақ ғылыми технологиялық зерттеу мекемелері мен ұйымдары арасындағы зерттеу бағдарламаларын үйлестіру;
- алдыңғы қатарлы ғылыми-техникалық тәжірибені үйреніп және жеткізу үшін, оның ішінде, фирмалар мен кәсіпорындардың арасында келісілген салалар бойынша ынтымақтастық жөніндегі өзара тиімді уағдаластыққа қол жеткізу арқылы, сондай-ақ, мақсатқа сай болса, бірлескен жобаларын, ғылыми зерттеулердің бағдарламалары мен талдамаларын жүзеге асыру үшін коммерциялық арналар мен әдістерді пайдалану;

Ғылыми саясат саласында, атап айтқанда, зерттеулер бағдары мен ұйымдастырудың ортақ мәселелері бойынша, сондай-ақ ірі ғылыми және эксперименталды жабдықтарды бірлесу негізінде жақсырақ пайдаланумен байланысты мәселелер бойынша мезгіл-мезгіл пікір және ақпаратпен алмасуды жөн санайды;

Ғылым мен техника саласындағы ынтымақтастықтың дамуы барысында, ынтымақтастықтың осы құжатта көрсетілген түрлері және әдістерімен қатар, ынтымақтастықтың екіжақты және көпжақты, оның ішінде, аймақтық және субаймақтық бар тәжірибесін толықтай пайдалануды ұсынады;

Бұдан әрі ғылым мен техника мәселелерімен айналысатын іс жүзіндегі үкіметаралық және үкіметтік емес халықаралық ұйымдардың бар және ықтимал мүмкіндіктерін ақпарат және тәжірибемен алмасуды жақсарту үшін, сондай-ақ ортақ мүддені танытушы салалардағы ынтымақтастықтың басқа түрлерін дамыту үшін барынша тиімді пайдалануды ұсынады, бұл үшін, мысалы:

- түрлі халықаралық ұйымдарда жинақталған жобалар мен зерттеулерді жүзеге асыру тәжірибесін ескере отырып, көпжақты ынтымақтастықты кеңейтудегі мүмкіндіктерді БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясы аясында, сондай-ақ конференциялар, симпозиумдар өткізу үшін, зерттеу және жұмысшы топтары үшін, оның ішінде, жас ғалымдар мен инженерлердің өздерін қызықтырушы салалардағы жетекші мамандармен кездесулеріне мүмкіндік беретіндерін қарастыру;

- халықаралық ғылыми-техникалық ынтымақтастықтың нақты бағдарламаларына, оның ішінде, ЮНЕСКО және басқа халықаралық ұйымдар бағдарламаларына қатысу арқылы осындай бағдарламалар мақсаттарына, бәрінен бұрын, ЮНИСИСТ бағдарламасының мақсаттарына жетуде ақпарат дамуының бағыттарын айқындау, техникалық кеңес беру, ақпараттық қамтамасыз ету және мәліметтерді өңдеудің мәселелеріне ерекше назар аударатырып, үнемі ілгерлеушілікке жәрдемдесу.

5. Қоршаған орта

Қатысушы мемлекеттер,

қоршаған ортаны қорғау және жақсарту, сондай-ақ табиғатты сақтап, оның қорларын қазіргі және келешек ұрпақтар мүддесіне орай тиімді пайдалану барлық елдер халықтарының жақсы тұрмысы мен экономикалық дамуы үшін аса маңызды міндеттерінің бірі болып табылатынын, және де қоршаған ортаның көптеген мәселелері, атап айтқанда, Еуропаның, тек тығыз халықаралық ынтымақтастық жолымен ғана тиімді шешілуі мүмкін екенін *растай келе,*

әрбір қатысушы мемлекет халықаралық құқық қағидаларына сәйкес, оның территориясында жүргізіп отырған қызметі басқа мемлекеттің немесе ұлттық құқық құзыретінен тыс жатқан аймақтың қоршаған ортасының ластануына (нашарлауына) себепкер болып табылмауы үшін ынтымақтастық рухында шара қолдануы тиіс деп *мойындай келе,*

қоршаған орта саласындағы кез келген саясаттың табыстары халықтың барлық категориясы мен қоғамдық күштердің өз жауапкершілігін сезіне отырып, қоршаған ортаны сақтап, жақсаруына жәрдемдесуін талап етеді, бұл, атап айтқанда, жастар арасында үздіксіз әрі терең ағарту жұмыстарының қажеттілігін тудырады деп *есептей келе,*

бар тәжірибенің негізінде, экономикалық даму мен техникалық ілгерілеушілік қоршаған ортаны қорғау және тарихи, сондай-ақ мәдени құндылықтарды сақтау міндеттерімен үйлесімді болуға тиіс, және де қоршаған ортаға зиян келтіруден сақтануды, бәрінен дұрысы ескерту шаралары көмегімен орындауға болатынын, және де табиғи қорларды пайдалану және жоспарлау кезінде табиғаттағы экологиялық тепе-теңдіктің сақталуы тұрғысынан шаралар қолданылуы тиіс деп *растай келе,*

Ынтымақтастық мақсаты

Атап айтқанда, ынтымақтастықтың келесі мақсаттары негізінде өз келісімін білдіреді:

- қоршаған ортаның өз табиғаты жағынан көптарапты, екіжақты, аймақтық я субаймақтық сипатқа ие мәселелерін зерттеу, олардың шешімін көздей отырып, сондай-ақ қоршаған орта мәселелеріне байланысты кешенді ғылыми бағыттың дамуын ынталандыру;
- қоршаған ортаны қорғау тұрғысындағы ұлттық пен халықаралық шаралардың тиімділігін салыстыру арқылы, тиісті жағдайларда деректерді жинау және талдау үшін пайдаланылатын әдістердің үйлесімі арқылы, қоршаған ортаның ластануы және табиғи қорларды ұтымды пайдалану мәселелері бойынша, ақпаратпен алмасу, қоршаған орта саласында түсініктерді келістіру және мүмкіндігінше ортақ терминологияны қабылдау жолдарымен білімді кеңейту;
- қоршаған орта саласындағы саясаттың мақсатқа лайықты және мүмкін болатын жерлерде, олардың үйлесімділігі үшін жақындасуы тұрғысынан қажетті шаралар қолдану;
- қоршаған ортаны қорғау және жақсарту, сондай-ақ оның жағдайын бақылау үшін тағайындалған жабдықтарды ойлап табу, өндіру және жетілдіру саласы тұрғысындағы мүдделі ұйымдар, кәсіпорындар мен фирмалардың тарапынан ұлттық және халықаралық деңгейде мүмкін әрі мақсатқа лайықты жерде күш салуға ынталандыру.

Ынтымақтастық салалары

Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін қатысушы мемлекеттер қоршаған орта мәселелері бойынша ынтымақтастық үшін әрбір қолайлы мүмкіндікті пайдаланады, атап айтқанда, сипаттамасы төменде мысал ретінде келтірілетін салаларда:

Ауаның ластануына қарсы күрес

Отындар мен қалдық газдарды десульфаризациялау; әсіресе көлік құралдарынан, электрстанциялардан, өндірістік кәсіпорындардан атмосфера қабатына ауыр металдар, шаң, аэрозольдар, азот қышқылының бөлінуіне қарсы күрес; ауаның ластануы және оның зардаптары,

атап айтқанда, ластаушы қалдықтарды алыс жерлерге тасымалдау кезіндегі зардаптарды бақылау мен қадағалаудың әдістері мен жүйесі;

Суды ластанудан қорғау және тұщы суды қолдану

Суларды, оның ішінде бірнеше мемлекеттердің аумағын кесіп өтетін өзендердің және халықаралық көлдердің ластануының алдын-алу; судың сапасын арттырудың техникалық тәсілдерін, сондай-ақ өндірістік және коммуналды ағынды суларды тазартудың тәсілдері мен құралдарын одан ары дамыту; тұщы су ресурстарын бағалау әдістері және оларды пайдаланудың сапасын, әсіресе судың ластануын азайтатын және тұщы суды қолдану деңгейін төмендететін өндірістік үдерістер жасау жолымен одан әрі жақсарту түсу;

Теңіздік ортаны қорғау

Мүше мемлекеттердің теңіздік ортасын, әсіресе Жерорта теңізінің суына кемелерден және басқа да жүзетін көліктерден бөлінетін, атап айтқанда, лақтырылған қалдықтар және басқа да заттардың теңіз суын ластауының алдын алу бойынша Лондон конвенциясының I және II қосымшаларында көрсетілген зиянды заттардан қорғау; азық-түлік тізбегі мен экологиялық тепе-теңдікті қолдау мәселелері, атап айтқанда, теңіз бен теңіз түбіндегі биологиялық және минералды ресурстарды барлау мен пайдалануға байланысты туындайтын проблемалар;

Топырақ және жерлерді пайдалану

Жер аумақтарын барынша тиімді пайдалану мәселелері, оның ішінде мелиорация, жерді игеру және топырақ құнарын қалпына келтіру; топырақтың ластануына қарсы, су және жел эрозиясына, сондай-ақ топырақ бүлінуінің басқа да түрлеріне қарсы күрес; химиялық тыңайтқыштар мен улы химикаттардың зиянды зардаптарын ескере отырып, топырақ сапасы мен өнімділігін арттыру және қолдап отыру;

Табиғатты қорғау және қорықтар

Табиғатты қорғау және қорықтар; қолда бар генетикалық ресурстардың, әсіресе жануарлар мен өсімдіктердің сирек кезесетін түрлерін қорғау және сақтау; табиғи экологиялық жүйені қорғау;

корықтар мен ландшафт учаскелерін және аудандарды ұйымдастыру, оларды ғылыми зерттеулер, туризм, демалыс және басқа да мақсаттарға пайдалану;

Елді мекендердегі қоршаған ортаның жағдайын жақсарту

Қоршаған ортаның көліктерге, тұрғын аудандарға өндірістік зоналарға, қаланың дамуы және оның жоспарлануына, сумен қамту және құбырлар жүргізу жүйесіне байланысты мәселелері; шудың зиянды әсерін бағалау және шумен күрестің әдістері; қалдық заттарды жинау, өңдеу және кәдеге асыру; оның ішінде материалдарды қайта алу және рециркуляциялау; биологиялық тұрғыда бөлінбейтін заттардың орнын алмастырғыштар саласындағы зерттеулер;

Қоршаған ортадағы өзгерістерді іргелі зерттеулер, бақылау, болжау және бағалау

Табиғи факторлар мен адам іс-әрекетінің әсерінен климатта, ландшафттарда және экологиялық тепе-теңдікте болатын өзгерістерді зерттеу; қоршаған ортаның ластануының зардабынан өсімдіктер мен жануарлар әлемінде болуы мүмкін генетикалық өзгерістерді болжау; статистикалық мәліметтерді үйлестіру, қоршаған ортаның жағдай-қалпын бақылау жүйесі мен ғылыми концепциясын жасау, биосферадағы өзгерістерді бағалаудың, өзгертудің және бақылаудың стандартталған әдістерін жасау; қоршаған ортаның ластануы мен бүлінуінің түрлі деңгейлерінің адам денсаулығына тигізетін зиянды әсерін бағалау; қоршаған ортаны түрлі ластағыштар үшін стандарттар мен критерийлерді зерттеу мен жасау және өнімнің әр түрлі түрін өндіру мен қолдануға қатысты регламентациялау;

Құқықтық және әкімшілік шаралар

Қоршаған ортаны қорғау бойынша құқықтық және әкімшілік шаралар, қоршаған ортаның жағдайына әсер ететін іс-әрекеттерді бағалау үшін қажет критерийлерді анықтау тәртібімен қоса.

Ынтымақтастықтың нысандары мен әдістері

Қатысушы-мемлекеттер қоршаған ортаны қорғау мен жақсартуға қатысты мәселелер екіжақты және көпжақты негізде, оның ішінде аймақтық және субаймақтық негізде ынтымақтастықтың бұрыннан бар формаларын және ұйымдастыру құрылымдарын толық қолдана отырып шешілетінін мәлімдейді. Олар қоршаған орта саласындағы ынтымақтастықты, атап айтқанда, адамды қоршаған орта туралы Стокгольм декларациясын, БҰҰ-ның Бас Ассамблеясының және

БҰҰ-ның Европалық экономикалық комиссиясының Прагалық симпозиумының тиісті қарарларын есепке ала отырып дамытады.

Қатысушы мемлекеттер қоршаған орта саласындағы ынтымақтастықты, атап айтқанда, мынадай жолдармен жүзеге асыруға ұмтылады:

- ғылыми-техникалық ақпарат, құжаттама және зерттеу нәтижелерімен, оның ішінде техникалық және шаруашылық жұмыстардың қоршаған ортаға зиян келтіруі мүмкін зардаптарын анықтау әдістері туралы ақпараттармен алмасу;

- конференциялар, симпозиумдар және сарапшылардың мәжілістерін ұйымдастыру;

- ғылыми қызметкерлермен, мамандар және стажерлармен алмасу;

- қоршаған ортаны қорғаудың түрлі мәселелерін зерттеу мен шешуде бірлескен бағдарламалар мен жобаларды дайындау және іске асыру;

- орынды және қажетті болған жағдайда, атап айтқанда, сауда саласында, өндірістік процестерге қатысты экологиялық мәселелерді шешуге күш салудан туындайтын және қоршаған ортаны сақтаудың талаптарын қанағаттандыратындай өндірілген тауарлардың сапасын қамтамасыз етуде туындауы мүмкін қиындықтардан қашу мақсатында қоршаған ортаны қорғауға байланысты нормалар мен стандарттарды үйлестіру;

- қоршаған ортаны қорғауға мүдделі жақтар арасында уағдаластық бойынша түрлі аспектілер, әсіресе халықаралық зардаптары болуы мүмкін мәселелер бойынша кеңесулер.

Қатысушы мемлекеттер, бұған қоса, мынадай ынтымақтастықты дамытады:

- ілгері дамуға, кодификацияға және адамды қоршаған ортаны жақсарту мен сақтаудың бір құралы ретінде халықаралық құқықты қолдануға жәрдемдесіп отыру, оның ішіне олардың юрисдикциясы немесе бақылауы шеңберінде жүргізілетін және басқа елдер мен аудандарға әсер ететін іс-әрекеттері нәтижесінде туындайтын қоршаған ортаны ластайтын және басқа да зияны тиетін зардабына қарсы күреске байланысты өздері қабылдаған принциптер мен тәжірибе кіреді;

- өздері мүше болып табылатын халықаралық конвенцияларға, оның ішінде теңіздер мен тұщы суларды ластауға қарсы күрес пен оның алдын алуға бағытталған конвенцияларға қолдау көрсете және жәрдем ете отырып, мемлекеттер қол қойған конвенцияларды ратификациялауға кеңес бере отырып, сондай-ақ қазіргі уақытта өздері мүшесі болып табылмайтын басқа да тиісті конвенцияларға қосылу мүмкіндіктерін қарастыра отырып;

- қажет және мүмкін болған жағдайда, БҰҰ-ның Еуропалық экономикалық комиссиясының жұмыс бағдарламаларының түрлі салалары бойынша ынтымақтастыққа қосылуға қол жеткізе отырып, осы Комиссия мен БҰҰ-ның қоршаған орта бойынша Бағдарламасының шеңберінде ынтымақтастықты қолдай отырып, өздері мүше болып табылатын басқа да құзырлы халықаралық ұйымдардың қызметін назарға алып;

- ынтымақтастықтың барлық түрлері үшін ұлттық және халықаралық көздерінен түскен ақпаратты кеңірек қолдана отырып, халықаралық деңгейде келісілген критерийлерді қоса және, сонымен қатар, түрлі құзырлы халықаралық ұйымдардың мүмкіндіктері мен құралдарын пайдаланып отырып;

Қатысушы мемлекеттер нақты шараларға қатысты мынадай ұсыныстарды құптайды:

- күкіртті ангидридтен бастап, басқа да ластағыштарды мүмкіндігінше қамти отырып, ауаны ластайтын заттарды алыс жерлерге көшіруді қадағалау мен бағалаудың кең ауқымды бағдарламасын халықаралық ынтымақтастық жолымен жасау, осыған байланысты ынтымақтастық бағдарламасындағы Норвегия атмосфералық зерттеулер институтының шақыруымен 1974 жылдың желтоқсанында Ослода бас қосқан сарапшылар атап көрсеткен негізгі бөлшектерді назарға алу;

- БҰҰ-ның Еуропалық экономикалық комиссиясы шеңберінде шаруашылық жұмыстар мен техникалық дамудың қоршаған ортаға тигізетін салдарын барынша толық болжау олардың елдерінің мүмкіндіктерінің дамуы бойынша үкіметтердің қызметіне қатысты әдістеме мен тиісті тәжірибені зерттеу өткізілуіне қол жеткізу.

6. Басқа секторлардағы ынтымақтастық

Көліктерді дамыту

Қатысушы мемлекеттер

тасымалдау жағдайларын жақсартуды өз араларындағы ынтымақтастықты дамытудың елеулі факторының бірі *деп санай отырып,*

тиісті халықаралық және ұлттық құралдарды пайдалана отырып, туындаған күрделі мәселелерді шешуге және көлік саласын дамытуға жәрдемдесу керек *деп ойлай отырып,*

бұрыннан бар халықаралық ұйымдардың, атап айтқанда БҰҰ-ның Еуропалық экономикалық комиссиясының ішкі көліктер бойынша Комитетінің осы мәселелер бойынша жүргізіп жатқан жұмыстарын *есепке ала отырып,*

көліктің түрлі саласындағы жедел техникалық прогресс ынтымақтастықты дамытудың және олардың арасындағы ақпаратпен алмасуды кеңейтудің жөн болатынын атап өтеді;

әкімшілік, атап айтқанда, халықаралық тасымалдау саласындағы шекаралық шарттылықтарды оңайлату мен үйлестірудің пайдасына пікір білдіреді;

олардың осы саладағы ұлттық ерекшеліктерін ескере отырып, автомобиль, темір жол, өзен, әуе және теңіз көліктеріндегі қауіпсіздікке байланысты техникалық және әкімшілік ережелерді үйлестіруге ықпал етуді лайықты деп санайды;

жолаушылар мен жүктерді құрылықта және су арқылы халықаралық тасымалдау қызметін, сондай-ақ осындай тасымалдауға өзара тиімді негізде қатысу мүмкіндіктерін дамытуға септігін тигізуге даярлықтарын білдіреді;

олардың құқықтарын құрметтеп және халықаралық міндеттемелерін сақтап, халықаралық конвенциялардың ықпалына кіретін ішкі су жолдарында кеме жүргізудің құқықтық тәртібііндегі айырмашылықтарды, атап айтқанда, осы тәртіпдерді қолданудағы айырмашылықтарды жоюдың пайдасына пікір білдіреді және осы мақсатта Орталық Рейн комиссиясына, Дунай комиссиясына және басқа да ұйымдарға мүше мемлекеттерді, нақты айтсақ, БҰҰ-ның Еуропалық экономикалық комиссиясының шеңберінде жүргізіліп жатқан жұмыстар мен зерттеулеріне жәрдем етуге шақырады;

халықаралық темір жолмен тасымалдауды жақсарту мақсатында және олардың құқықтарын тиісті түрде құрметтеп, әрі халықаралық міндеттемелерді сақтауда, өз аумақтарында жолаушылар мен жүктерді темір жол арқылы өзара тасымалдауды реттеп отыратын халықаралық құқықтық ережелердегі айырмашылықтардың нәтижесінде туындайтын қиыншылықтарды жою үшін шаралар қолдануға дайындықтарын білдіреді;

көлік мәселелері бойынша іс жүзіндегі халықаралық ұйымдардың, атап айтқанда, БҰҰ-ның Еуропалық экономикалық комиссиясының ішкі көліктер бойынша Комитетінің қызметін жандандыруға тілек білдіреді, және осы іске өз күш-жігерлерімен жәрдемдесуге ниет білдіреді;

қатысушы-мемлекеттердің көлік саласындағы түрлі конвенцияларға немесе түрлі халықаралық мамандандырылған ұйымдарға қосылу мүмкіндіктерін қарастыруы, сондай-ақ, ратификацияланған конвенцияларды орындау мақсатында күш-жігері осы саладағы ынтымақтастықты бекіте түсуге септігін тигізе алар деп санайды;

Туризмді дамыту

Қатысушы мемлекеттер,

халықаралық туризмнің халықтар арасындағы өзара түсіністікті дамытуға және басқа елдердің түрлі салалардағы жетістіктерімен танысуға, сондай-ақ экономикалық, әлеуметтік және мәдени прогреске қосқан үлесін *мойындай отырып*;

туризмді дамыту мен экономикалық қызметтің басқа салаларындағы қолданылып жатқан шаралардың өзара байланысты *мойындай отырып*;

туризмді жеке, әрі ұжымдық негізде дамытуды ынталандыру ниеттерін білдіреді, атап айтқанда, мынадай жолдармен:

-туризмнің және осы саладағы ынтымақтастықтың материалдық базасын жақсартуға жәрдем етумен;

- туризм бойынша бірлескен жобаларды іске асыруды марапаттап отыру арқылы, әсіресе аумақтары жақын және туризм саласында мүдделері сәйкес келген жағдайда техникалық ынтымақтастықты да қолдайды;

- туризм туралы мәселеге байланысты тиісті заңдар мен ережелерді, зерттеулерді, мәліметтер мен құжаттамаларды қоса, ақпаратпен алмасуға жәрдемдесумен, және де оның салыстырмалылығын жеңілдету мақсатында статистиканы жақсартумен;

- шетелдерге туристік сапарларды өз экономикалық мүмкіндіктеріне қарай қаржыландырумен байланысты мәселелерді, сондай-ақ осындай сапарларда талап етілетін заңдылықтармен байланысты мәселелерді, Кеңесумен қабылданған туризм туралы басқа ережелерді ескере отырып, оң ниетпен қарастырумен;

- шетелдік туристік агенттіктердің және көлік компанияларының халықаралық туризмді дамытумен байланысты қызметіне жәрдем берумен;

- маусымнан тыс кезеңдегі туризмді ынталандырумен;

- туризм саласында студенттер мен мамандардың біліктілігін арттыру мақсатында олардың алмасу мүмкіндіктерін зерттеумен;

- туризмді дамыту мен жоспарлау мәселелері бойынша конференциялар мен симпозиумдар өткізуге жәрдем берумен;

құзырлы ұлттық ұйымдармен бірлесе отырып халықаралық шеңберде туризм саласында егжей-тегжейлі зерттеулер жүргізуді жөн деп санайды, атап айтқанда:

- туристік агенттіктердің мәртебесі мен қызметін, сондай-ақ олардың арасындағы ынтымақтастықты дамытудың жолдары мен құралдарын салыстырмалы зерттеу;

- қарбалас кезеңнен тыс уақыттағы туризмді қолдауды ақырғы мақсат ретінде санап, еңбек демалысының маусымдық жинақталуымен байланысты мәселелерді зерттеу;

- туризмді дамыту қоршаған ортаға зиян тигізген жерлерде туындайтын мәселелерді зерттеу;

сондай-ақ, мүдделі тараптар мынадай мәселелерді зерттеуге ниет білдіре алады деп санайды:

- қонақ үйлерді сыныптауды бір бірізге түсіру және

- екі немесе бірнеше елдерді қамтитын туристік маршруттарды;

туризмді дамыту қоршаған орта мен өз елдерінің көркем, тарихи және мәдени мұрасына зиян келтірмеуін, мүмкін болғанынша, қадағалап отыру;

жоғарыда аталған мақсаттарға қол жеткізуде туризм саласында екіжақты және көпжақты негізде ынтымақтастықты жалғастыра береді.

Көшпелі жұмыс күшінің экономикалық және әлеуметтік аспектілері

Қатысушы мемлекеттер,

Еуропада орналасып жатқан мигрант-жұмысшылардың саны ұлғая түскенін және бұның қабылдаушы елдерде де, шыққан елдерінде де маңызды экономикалық, әлеуметтік және гуманитарлық фактор болып табылатынына *назар аудара отырып,*

жұмысшылардың миграциясы қабылдаушы елдерде де, олардың шыққан елдерінде де бірқатар экономикалық, әлеуметтік және гуманитарлық және басқа да мәселелер тудыратынын *мойындай отырып,*

бұл саладағы құзырлы халықаралық ұйымдардың, атап айтқанда, Халықаралық еңбек ұйымының қызметін тиісті түрде ескере отырып,

Еуропада, сондай-ақ қатысушы-мемлекеттер арасында жұмысшылардың миграциясымен байланысты туындайтын екіжақты мәселелерді, өзара тиімді етіп шешу үшін мүдделі тараптардың тікелей өздері әр мүдделі мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық жағдайынан туатын қажеттіліктерін тиісті түрде ескере отырып, тарап болып табылатын әр мемлекетпен екіжақты және көпжақты келісімдерге сәйкес өз міндетін назарға алып қарастырылуға тиіс деп есептейді, және де төмендегідей мақсаттарды көздей отырып:

әр елдің өз аумағында өз азаматтарын еңбекпен қамту мүмкіндіктерін кеңейтуге бағытталған күш-жігерін, атап айтқанда, осы мақсатқа сай келетін және қабылдаушы және шығарушы елдер үшін жарамды болатындай экономикалық ынтымақтастықты дамыту жолымен ынталандыру;

қабылдаушы және шығарушы елдердің арасындағы ынтымақтастық жолымен, жұмысшылардың жеке және әлеуметтік әл-ауқатын қорғай отырып, олардың көшіп-қонуын реттейтіндей жағдай туғызу, және де тиісті жағдайларда көшпелі жұмысшыларды жалдау және кәсіби мен қарапайым тілдік дайындығын ұйымдастыру;

жұмысқа қабылдау мен еңбек шарттарына, сондай-ақ әлеуметтік қамтамасыз етуге қатысты мигрант-жұмысшылар мен қабылдаушы ел азаматтарының тең құқылы болуын қамтамасыз ету, және де көшпелі жұмысшылар үшін тұрмыс, әсіресе баспанаға байланысты қанағаттанарлық жағдай жасалуын қадағалау;

жұмыссыздық жағдайында мигрант-жұмысшылар қабылдаушы елдердің азаматтарындай мүмкіндіктерді пайдалана алатындай жағдай жасауды қолдан келгенше қадағалап отыру;

мигрант-жұмысшылардың кәсіби дайындықтан өтуіне және мүмкіндігінше, қабылдаушы елдің тілін жұмыс орнында тегін оқып-үйренуіне оң көзқараспен қарау;

мигрант-жұмысшыларға қабылдаушы ел туралы және шыққан елдері туралы ақпаратты ана тілінде мүмкіндігінше жүйелі алып отыру құқығын бекітіп беру;

қабылдаушы елде тұрып жатқан мигрант-жұмысшылардың балаларының білім алуына осы елдің балаларына жасалғандай әдеттегі жағдайлармен қамтамасыз ету және, бұған қоса, ана тілін, ұлттық мәдениетін, тарихы мен географиясын оқуына рұқсат беру;

мигрант-жұмысшылар, әсіресе мамандық алғандары, біраз уақыттан кейін өз елдеріне қайтып оралған соң, сол елдегі кәсіби мамандар күші жетіспеушілігінің орнын толтыруға септігін тигізе алатындығын есте сақтау;

көшпелі жұмысшылардың өз отбасына қосылуын, мүмкіндігінше, жеңілдету;

мигрант-жұмысшылардың жиған ақшаларын шыққан елдері өздеріне тартудағы күш-жігеріне, олардың экономикалық дамуы шеңберінде еңбекпен қамтудың тиісті мүмкіндіктерін кеңейтіп, осылайша бұл жұмысшылардың еліне қайтқандағы реинтеграциясына жәрдем беру үшін оң қабақ таныту.

Кадрлар дайындау

Қатысушы мемлекеттер,

әр елдің экономикалық дамуы үшін мамандар мен техникалық жұмысшылардың біліктілігін дайындау мен арттырудың мән-маңызын *ұғына отырып,*

атап айтқанда, экономикалық қызметтің түрлі салаларындағы, негізінен басқару, мемлекеттік жоспарлау, ауыл шаруашылығы, сауданы ұйымдастыру мен оның техникасы және банк ісінің мәселелері бойынша мамандар мен техникалық жұмысшылардың біліктілігін дайындау мен арттыру бағдарламалары мен әдістемесі туралы ақпарат алмасуға ықпал ете отырып, осы саладағы ынтымақтастықты қолдауға дайын екендіктерін білдіреді;

мамандар және техникалық қызметкерлермен алмасуды тараптардың әрқайсысына қолайлы жағдайда дамытуды, атап айтқанда, стажировка түрінде жүргізуді жөн деп санайды, оның – мерзімі, қаржыландыру мәселесі, білім деңгейі және стажерлардың біліктілігі сияқты - нақты жағдайлары қатысушы-мемлекеттердің құзырлы мүдделі ұйымдарымен келісіліу мүмкін болар еді;

Жұмыс орны бойынша, әсіресе, қазіргі заманғы техниканы қолданумен байланысты мамандықтар бойынша кәсіби дайындықты ұйымдастыру мен жолға қою мәселелеріндегі ынтымақтастықтың мүмкіндіктерін тиісті арналар арқылы зерттеудің пайдасына пікір білдіреді.

Жерорта теңізіндегі қауіпсіздік пен ынтымақтастыққа қатысты мәселелер

Қатысушы мемлекеттер,

келісімге қатыспайтын Жерорта теңізі маңындағы мемлекеттермен өздерінің қарым-қатынастарының географиялық, тарихи, мәдени, экономикалық және саяси аспектілерін *ескере отырып,*

Еуропадағы қауіпсіздікті бүкіл әлемдегі қауіпсіздік шеңберінде кеңірек қарастыру керектігіне, оның Жерорта теңізі ауданындағы қауіпсіздікпен түгелімен тығыз байланысты екенін, демек,

қауіпсіздікті нығайту үдерісі Еуропамен ғана шектелмей, әлемнің басқа да аудандарына, атап айтқанда, Жерорта теңізі маңына да таралуы керектігіне *көз жеткізе отырып*,

Еуропадағы қауіпсіздікті нығайту мен ынтымақтастықты дамыту Жерорта теңізі жағалауындағы оң үдерістерді дамыта түседі деп *санай отырып*, және осы аудандағы бейбітшілік, қауіпсіздік пен әділеттілік істеріне қатысушы-мемлекеттер мен қатыспайтын жерорта теңізі маңындағы мемлекеттердің ортақ мүддесіне орай үлес қосу ниетін таныта отырып,

Жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттермен өздерінің экономикалық қарым-қатынастарының маңыздылығын *мойындай отырып* және ынтымақтастықты одан ары дамытуға деген ортақ мүдделілікті ескере отырып,

Жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттердің Кеңесуге о бастан-ақ білдірген қызығушылығын ризашылықпен *атап өтіп* және олардың қосқан үлесіне тиісті деңгейде назар аударып отырып,

Өздерінің мынадай ниеттерін жария етеді:

- Жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттермен тату көршілік қарым-қатынасты Біріккен Ұлттар Ұйымының жарғысының мақсаттары мен қағидаларына сай және Біріккен Ұлттар Ұйымының мемлекеттер арасындағы татуластық пен ынтымақтастыққа қатысты халықаралық құқық қағидалары туралы Декларациясына сәйкес дамытуға ықпал ету, осыған байланысты қатысушы-мемлекеттер өзара қарым-қатынастарында басшылыққа алатын Декларацияда баяндалған қағидалар рухында жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттермен қарым-қатынастарын құру;

- Жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттермен қарым-қатынасты одан ары жақсарту жолымен, тұтас Жерорта теңізі ауданындағы қауіпсіздік пен тұрақтылыққа жағдай жасау үшін өзара сенімді нығайтуға ұмтылу;

- Жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттермен экономиканың түрлі салаларындағы өзара тиімді ынтымақтастықты дамытуға жәрдем бере отырып, әсіресе сауданы кеңейтумен, ортақ түсінік негізінде сауда қатынасындағы тұрақтылық пен прогрестің қажеттілігін, олардың өзара экономикалық мүдделері мен экономикалық даму деңгейіндегі айырмашылықтары арқылы экономикалық өсу мен тұрмыс деңгейіне жағдай жасау;

- Жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттердің экономикасын олардың ұлттық даму мақсаттарын ескере отырып жан-жақты дамытуға ықпал ету және олармен, әсіресе, өндіріс, ғылым мен техника саласында өз ресурстарын тиімді пайдалану мақсатында бірлесіп жұмыс істеу, осылайша экономикалық қарым-қатынастардың барынша үйлесімді дамуына септігін тигізу;

- Жерорта теңізі маңындағы қоршаған ортаны жақсарту, әсіресе тиісті шаралар қолдану, оның ішінде ластанудың алдын алу және онымен күресу арқылы теңіздің экологиялық балансын және биоресурсын сақтау мақсатында жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттермен екіжақты және көпжақты негіздегі күш-жігерді және ынтымақтастықты жандандыру; осы мақсатта және қалыптасқан жағдайды ескере отырып, құзырлы халықаралық ұйымдар арқылы, атап айтқанда БҰҰ-ның қоршаған орта жөніндегі Бағдарламасы (ЮНЕП) шеңберінде бірлесе жұмыс атқару;

- Жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттермен басқа тиісті салаларда да одан арғы байланыстар мен ынтымақтастыққа жәрдемдесу.

Жоғарыда баяндалған мақсаттарға ықпал ету үшін, қатысушы-мемлекеттер, сондай-ақ өздерінің бейбітшілікке, осы аудандағы қарулы күштердің қысқартылуына, қауіпсіздікті нығайтуға, осы ауданда шиеленістің бәсеңдеуіне және ынтымақтастық салаларының кеңеюіне – барлығы бірге мүдделі болып отырған міндеттерге, сондай-ақ, одан кейінгі ортақ міндеттерді анықтау мақсатында Еуропадағы ынтымақтастық пен қауіпсіздік бойынша Кеңесудің бастауымен болған Жерорта теңізінің барлық мемлекеттерін қоса алғанда жерорта теңізі маңындағы қатыспайтын мемлекеттермен байланыс пен диалогты қолдау және кеңейте түсу туралы өз ниеттерін мәлімдейді.

Қатысушы мемлекеттер өздерінің көпқырлы іс-әрекеттерінің шеңберінде, ілгерілеу мен тиісті бастамаларға жәрдемдесуге, сондай-ақ, жоғарыда баяндалған міндеттерге қол жеткізуге қатысты ой-пікірлермен алмасуға жетуге ұмтылатын болады.

Гуманитарлық және басқа да салалардағы ынтымақтастық

Қатысушы мемлекеттер,

Бейбітшілікті пен халықтар арасындағы өзара түсіністікті және адам тұлғасын нәсіліндегі, жынысы, тілі мен дініндегі айырмашылықтарына қарамастан рухани байытуға *ықпал етуді қалай отырып,*

мәдениет пен білім саласындағы даму, ақпаратты барынша кеңірек тарату, адамдар арасындағы байланыстар және гуманитарлық мәселелерді шешу осы мақсаттарға шешуге жәрдемдесетінін *пайымдай отырып,*

сондықтан да, өздерінің саяси, экономикалық және әлеуметтік жүйелерінен қарамастан, жоғарыда аталған салаларда ең жақсы жағдайлар туғызу үшін өзара бірлесіп жұмыс істеуге, ынтымақтастықтың бұрынғы формаларын нығайту мен дамытуға, сондай-ақ осы мақсаттарға сай жаңа жолдар мен құралдар ойлап табуға *шешім қабылдай отырып,*

бұл ынтымақтастық тиісті құжаттарда баяндалған қатысушы-мемлекеттердің арасындағы қарым-қатынастарды реттейтін принциптердің толық сақталуымен жүзеге асу керектігіне көз жеткізе отырып,

мыналарды қабылдады:

1. Адамдар арасындағы қарым-қатынас

Қатысушы мемлекеттер,

байланыстарды дамытуды халықтар арасындағы достық қарым-қатынас пен сенімді нығайтудың маңызды элементі *ретінде қарастырып,*

осы саладағы жағдайды жақсартуға күш салудың гуманитарлық тұрғыдан маңыздылығын *мақұлдап,*

келешекте де шиеленісті бәсеңдетудің барысына қарай осы рухта күш-жігер жұмсауды *қалай отырып,*

және де осыған қатысты мәселелерді мүдделі мемлекеттер өзара қолайлы жағдайларда реттеп отыруы керектігін *ұғына отырып,*

адамдар, мекемелер мен ұйымдар арасындағы жеке және ұжымдық, ресми және биресми негіздегі байланыстарды және еркін қозғалыстарды жеңілдетуді және бұл салада туындаған адамгершілік сипаттағы мәселелерді шешуге ықпал етуді *өз алдына мақсат етіп қояды*

осы мақсатта өздері қолайлы деп тапқан шараларды қабылдауға, сондай-ақ, қажет болған жағдайда, өз араларында шарт жасауға немесе келісімге қол жеткізуге өз *даярлықтары туралы мәлімдейді* және де

қазіргі уақытта мыналарды іске асыруға кірісетін *ойларын білдіреді:*

а) Қатынастар және отбасылық қатынастар негізіндегі жүйелі кездесулер

Отбасылық байланыстар негізіндегі қатынастарды дамытуға ықпал етуді ескере отырып, қатысушы-мемлекеттер адамдардың өз отбасы мүшелерімен кездесу үшін олардың аумағына бару немесе ол жерден уақытша шығуға, және егер өзі қаласа, үнемі кездесіп тұруға рұқсат алу мақсатындағы сапары туралы өтініштерін тілектестікпен қарастыратын болады.

Өз отбасының мүшелерімен кездесу үшін уақытша сапарға шығу туралы арыздар баратын немесе келетін елге қатыссыз қарастырылады; жол құжаттары мен визалардың ресімделу тәртібі де осындай сипатта қабылданатын болады. Мұндай құжаттар мен визалардың ресімделуі мен берілуі де нақты мерзімде іске асады; ауыр науқас, өлім сияқты –жедел қажеттілік жағдайында кезектен тыс тәртіппен орындалады. Олар ресми жол құжаттары мен визалардың берілуі үшін салынатын алым-салықтың қолайлы деңгейін қамтамасыз етуге қажетті болуы мүмкін қадамдар жасайды.

Олар отбасылық байланыс негізінде қарым-қатынас жасауға қатысты өтініш беру – осы өтінішті берген тұлғаның немесе оның отбасы мүшелерінің құқығы мен міндеттерін өзгертпейтіндігін растайды.

б) Отбасылардың қосылуы

Қатысушы мемлекеттер жеке адамдардың өз отбасы мүшелерімен қосылғысы келетін тілектерін, жедел сипаттағы, науқас немесе қарт адамдардан түскен өтініштерге ерекше назар бөле отырып, оларды оң және адамгершілік рухта қарастырады.

Олар бұл өтініштерді мүмкіндігінше жедел түрде қарастырады.

Олар, қажет болған жағдайда, осы өтініштерге байланысты салынатын алым-салықты шектеулі деңгейге дейін төмендететін болады.

Отбасына қосылу туралы қанағаттандырылмаған өтініштерді тиісті деңгейде қайтадан беруге болады және оны қысқа мерзім ішінде қабылдаушы елдің немесе тұрып жатқан елдің билік өкілдері қарастырады; мұндай жағдайларды алым-салық өтініш қанағаттандырылғанда ғана салынады.

Отбасына қосылу туралы өтініштері қанағаттандырылған адамдар, үй ішіндегі және жеке қолданыстағы заттарын әкеле алады немесе беріп жіберуіне болады; осы мақсатта қатысушы-мемлекеттер тиісті ережелерде айтылатын мүмкіндіктердің барлығын да қолданатын болады.

Бір отбасының мүшелері әлі қосыла алмай тұрған кезде, олардың арасындағы отбасылық байланыстар негізіндегі қарым-қатынастар тәртібі ережелеріне сәйкес кездесуі және байланысқа түсуі жүзеге аса алады.

Қатысушы-мемлекеттер отбасылардың қосылу мәселелерімен айналысатын Қызыл Крест және Қызыл Жарты ай қоғамдарының іс-әрекеттерін қолдап отырады.

Олар отбасыға қосылу туралы өтініш беру осы өтінішті берген тұлғаның, немесе оның отбасы мүшелерінің құқығы мен міндеттерін өзгертпейтіндігін растайды.

Қабылдаушы қатысушы-мемлекет басқа қатысушы мемлекеттерден келіп, өз отбасымен қосылып, тұрақты орныққан адамдардың жұмысқа орналасуына және оларға білім алуда, медициналық жәрдем, әлеуметтік қамтамасыз етуде елдің өз азаматтарымен бірдей мүмкіндіктер берілуіне тиісті қамқорлық көрсетеді.

с) Әртүрлі мемлекеттер азаматтары арасындағы неке

Басқа қатысушы-мемлекеттің азаматымен некеге тұруға шешім қабылдағандардың баруға және келуге рұқсат сұраған өтініштерін қатысушы мемлекеттер адамгершілік тұрғысынан және тілектестікпен қарастыратын болады.

Жоғарыда көрсетілген мақсаттар үшін және некеге тұру үшін, талап етілетін құжаттарды беру мен ресімдеу отбасылардың қосылуына қатысты қабылданған ережелерге сәйкес іске асады.

Әртүрлі қатысушы-мемлекеттерден некеге тұрған жұбайларды және олардың кәмелетке толмаған балаларын, біреуі тұратын мемлекетке ауыстыру бойынша арыздарды қарағанда да, отбасылардың қосылуына қатысты қабылданған ережелерді қолданады.

d) Жеке және кәсіби себептер бойынша сапарлар

Қатысушы мемлекеттер азаматтардың жеке және кәсіби себептер бойынша сапарларын жүзеге асыруға барынша кең мүмкіндіктер жасауға ниеттенеді, осы мақсатта олар, атап айтқанда, мынаны іске асыруды көздейді:

- шығу мен келу тәртібін ыңғайлы етіп қолдану және біртіндеп оңайлату;

- басқа қатысушы мемлекеттер азаматтарының өз аумақтарында көшіп-қону тәртібін қауіпсіздік талаптарын ескере отырып жеңілдету.

Олар, қажетті жерінде, виза және ресми жол құжаттары үшін салынатын алым-салықты бірте-бірте төмендетуге ұмтылады.

Олар, қажет болған жағдайда, консулдық қызметтің, соның ішінде заңгерлік және консулдық көмектің, екіжақты және көпжақты консулдық конвенциялардың немесе басқа да тиісті келісімдер мен уағдаластықтардың қабылдануы бойынша екіжақты тәжірибені жетілдіру жолдарын зерттеуге ниет білдіреді.

* * *

Олар қатысушы мемлекеттердің конституциясы шеңберінде жұмыс атқаратын ұйымдар мен мекемелер, діни культтер және олардың өкілдері өз қызметтері саласында байланысқа түсіп, ақпарат алмаса алатынын растайды.

e) Жеке немесе ұжымдық негіздегі туризм үшін жағдайларды жақсарту

Қатысушы мемлекеттер туризм өзге елдердің тарихы мен мәдениеті, өмірі туралы толығырақ білім алуға, халықтар арасындағы өзара түсіністіктің дамуына, байланыстарды жақсарту мен бос уақытты барынша кең пайдалануға ықпал етеді деп санайды. Олар туризмді жеке немесе ұжымдық негізде дамытуға ықпал етуді, атап айтқанда, ойдағысы:

- өз елдеріне баруға көмек беру, тиісті мүмкіндіктерді беруді қолдау, сондай-ақ осы сапарларға қажетті формальдықтарды оңайлату мен жеделдету;

- қажет болған жағдайда, тиісті шарттар мен келісімдер негізінде туризмді дамыту ісіндегі ынтымақтастықты кеңейту, атап айтқанда, екіжақты негізде ақпаратты көбейтудің мүмкін жолдарын, мысалы, өзге елдерге сапарға шығуға және туристерді қабылдау мен қызмет көрсетуге және басқа да мәселелерді ортақ мүдде тұрғысынан қарау.

f) Жастар арасындағы кездесулер

Қатысушы-мемлекеттер жастар арасындағы байланыстар мен алмасуларды дамытуға көмектесуге ниет білдіріп, мыналарды ынталандырады:

- кәсіби дайындықтан өтіп жатқан еңбекшілер және оқып жатқан жастар арасында екіжақты және көпжақты келісімдер немесе мүмкін болған жағдайда үздіксіз бағдарламалар арқылы қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді негізде байланыстар мен алмасуларды кеңейтуді;

- жастардың жан-жақты ынтымақтастығының түрлеріне қатысты мәселелерді олардың жастар ұйымдарының зерттеуін;

- жастардың жан-жақты ынтымақтастығының түрлеріне қатысты болуы мүмкін келісімдер туралы мәселені жастар ұйымдарымен зерттеуі;

- студенттермен алмасу, халықаралық жастар семинарлары, кәсіби оқыту курстары мен шет тілдерін оқыту курстарын ұйымдастыруға қатысты келісімдер мен тұрақты бағдарламаларды;

- жастар туризмін одан әрі дамыту және осы мақсатта тиісті жеңілдіктер беруді;

- мүмкін болған тұстарда, кәсіби дайындықтан өтіп жатқан еңбекшілердің ауқымды құрамынан және оқып жатқан жастардан тұратын ұйымдар арасындағы екіжақты және көпжақты байланыстарды, алмасу мен ынтымақтастықты дамытуды;

- жастардың халықтар арасындағы сенім мен татулықты нығайтудың, өзара түсіністікті дамытудың маңызды екенін ұғынуын.

g) Спорт туралы

Спорт саласындағы ынтымақтастық пен байланыстарды кеңейту мақсатында қатысушы-мемлекеттер тиісті байланыстар мен алмасуларды, жалпыға бірдей қабылданған халықаралық ережелер, қаулылар мен тәжірибе негізінде өткізілетін спорттық кездесулер мен түрлі жарыстарды қолдап отыратын болады.

h) Байланыстарды кеңейту

Мемлекеттік мекемелер, мемлекеттік емес және қоғамдық ұйымдар, әйелдер ұйымдары арасындағы байланыстарды одан ары дамыту ретімен қатысушы-мемлекеттер кездесулер, сондай-ақ делегациялар, топтар және жеке тұлғалардың сапарларын өткізуді жеңілдететін болады.

2. Ақпарат

Қатысушы мемлекеттер,

басқа қатысушы мемлекеттер өмірінің түрлі аспектілерін барынша кеңінен танып-білу және түсіну *қажеттігін ұғынып,*

осы үдерістің халықтар арасындағы сенімге қосқан үлесін *атап көрсетіп,*

осы саланы ілгерілете түсу мақсатында қатысушы мемлекеттердің арасындағы өзара түсіністікті дамыту және олардың арасындағы қарым-қатынасты одан ары жақсартуда күш-жігер жұмсауды жалғастыра беруді *тілей отырып,*

басқа қатысушы мемлекеттерден келетін ақпараттың таратудың және осындай ақпаратпен жақсырақ танысудың ерекше маңызды екенін *атап өте отырып*,

сондықтан да, осы салада жұмыс істеп жатқан баспасөз, радио, телевидение, кино және телеграф агенттіктерінің және журналистердің елеулі де ықпалды рөлін *атап өте отырып*,

ақпараттың барлық түрін еркін де кеңірек таралуын оңайлатуды, ақпарат саласындағы ынтымақтастықты және басқа қатысушы-мемлекеттермен ақпарат алмасуды қолдауды және өздерінің кәсіби қызметтерін басқа бір қатысушы-мемлекетте іске асырып жатқан қатысушы мемлекеттің журналистерінің жұмыс жағдайларын жақсартуды *өз мақсаты етіп қояды*

және өз ниетін білдіреді, атап айтқанда:

а) Ақпаратқа қол жеткізу, тарату және алмасуды жақсарту

i) Ауызша ақпарат

- басқа қатысушы-мемлекеттердің мамандары мен белгілі қайраткерлерінің дәрістері мен дәрістік сапарларын ынталандыру жолымен, сондай-ақ дөңгелек үстел, семинарлар, симпозиум, жазғы курстар, конгрестер және екіжақты, көпжақты кездесулер тәрізді ақпарат алмасу жолымен ауызша ақпараттың таралуына ықпал ету.

ii) Баспа ақпарат

- олардың аумағында басқа қатысушы мемлекеттердің газеттері мен мерзімді және мерзімді емес баспасөз өнімдерінің таралуын жақсартуға ықпал ету.

Осы мақсатта:

олар өз фирмалары мен құзырлы ұйымдарын басқа қатысушы мемлекеттерден әкелінетін газеттер мен басылымдардың атауы мен санын, мөлшерін көбейтуге бағытталған келісімдер мен келісімшарттар жасауға ынталандырып отырады. Бұл келісімдер мен келісімшарттарда, атап айтқанда, әр елде қалыптасқан өз басылымдары мен газеттерін тарату арналарын қолданып барынша жылдамырақ жеткізу жағдайлары, сондай-ақ осы келісім мен келісімшарттардың

мақсатын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін төлемдік есептердің екі тараппен келісілген формалары мен тәсілдері туралы айтылып отырғаны жөн.

Қажетті болған жағдайда, келісім мен келісімшарттардың жоғарыда баяндалған мақсаттары мен ережелерін жүзеге асыру үшін тиісті шараларды қолданатын болады.

- жоғарыда көрсетілген негізде мерзімді және мерзімді емес басылымдардың және сырттан әкелінетіндердің қоғамға мәлім болуын жақсартуға ықпал етеді. Атап айтқанда:

мұндай басылымдар сатылатын нүктелерді кеңейтуге қолдау көрсетеді;

конгрестер, конференциялар, ресми кездесулер және басқа да халықаралық шаралар өткізгенде және туристік маусым кезінде туристерге осындай мерзімді басылымдарды ұсынуды жеңілдететін болады;

олар әр елге тән ережелер негізінде баспасөзге жазылу мүмкіндіктерін кеңейтетін болады;

олар бұл басылымдарды ірі көпшілік кітапханаларда және олардың оқу залында, сондай-ақ университет кітапханаларында оқып-танысуға және уақытша пайдалануға беру мүмкіндіктерін жақсартатын болады.

Олар дипломатиялық өкілдіктер шығаратын және осы өкілдіктер мүдделі тараптарға қолайлы келісімдер негізінде тарататын ресми ақпарат бюллетеньдерімен танысу мүмкіндіктерін жақсартуды көздейді.

iii) Кино-, радио-және телевизиялық ақпарат

- Кино-, радио- және телевизиялық ақпараттың таратылуын жақсартуға жәрдемдесу. Бұл мақсатта:

Олар басқа қатысушы мемлекеттерден таспаға жазылып алынған, сол елдердің өмірінің түрлі қырларын көрсететін және тікелей мүдделі ұйымдар мен фирмалар арасында қажет болатын келісімдер мен уағдаластықтар негізінде алынған барынша жан-жақты ақпаратты беру мен көрсетуді кеңейтуге қолдау көрсетіп отырады;

Олар басқа қатысушы мемлекеттерден алынған, таспаға жазылған аудиобейне материалдарды құзырлы ұйымдар мен фирмалардың сыртқа шығаруын жеңілдететін болады;

Қатысушы мемлекеттер радиоақпаратты таратудың кеңейтілгендігін атап өтеді және бұл үдерісті осы Кеңесуде айқындалған мақсаттар мен халықтар арасындағы өзара түсіністік мүддесіне жауап бере алатындай етіп жалғастыруға үмітін білдіреді.

b) Ақпарат саласындағы ынтымақтастық

- Ақпарат саласында қысқа және ұзақ мерзімді шарттар мен келісімдер негізіндегі ынтымақтастыққа қолдау көрсету. Атап айтқанда:

олар бұқаралық ақпарат органдары, оның ішінде телеграф агенттіктері, баспалар және баспа ұйымдары арасындағы кеңірек ынтымақтастыққа жәрдемдесетін болады;

олар мемлекеттік, жеке, ұлттық және халықаралық радиохабар тарату және телевизиялық ұйымдарының арасындағы ынтымақтастыққа, атап айтқанда, бірлесіп шығарылған радио және телевизиялық бағдарламалармен, тікелей немесе жазба түрінде алмасу жолымен және осындай бағдарламаларды тарату арқылы жәрдемдесетін болады;

олар қатысушы мемлекеттердің журналистік ұйымдарына, сондай-ақ қатысушы-мемлекеттердің журналистері арасындағы кездесулер мен байланыстарға қолдау көрсетіп отырады;

олар қатысушы мемлекеттердің мерзімді басылымдарымен, оның ішінде газеттермен мақала алмасып және оларды жариялап отыруда келісімдерге қол жеткізу мүмкіндіктеріне оң қарайтын болады;

олар техникалық ақпаратпен алмасуды, сондай-ақ баспасөз, радио және телевидение саласында тәжірибе мен пікір алмасу үшін мамандардың кездесулерін және бірлескен зерттеулерді ұйымдастыруды ынталандырып отырады.

c) Журналистердің жұмыс жағдайын жақсарту

Қатысушы мемлекеттер өздерінің кәсіби қызметтерін басқа бір қатысушы-мемлекетте іске асырып жатқан қатысушы-мемлекеттің журналистерінің жұмыс жағдайларын жақсартуға ұмтыла отырып, атап айтқанда, мыналарды көздейді:

- журналистердің виза беру туралы өтініштерін қолайлы және ақылға сиымды мерзімде тілектестікпен зерттеу;

- қатысушы мемлекеттердің аккредитациядан өткен журналистеріне келісімдер негізінде нақты мерзімге бару-келу визаларын үнемі беріп отыру;

- қатысушы-мемлекеттердің аккредитациядан өткен журналистеріне уақытша келген елде тұруға рұқсат беруді және, қажет болған жағдайда, тиісті ресми құжаттар беруді жеңілдету;

- қатысушы мемлекеттердің журналистеріне кәсіби қызметтерін атқарып жатқан елдің ішінде сапарларын рәсімдеу тәртібін өзара түсіністікпен жеңілдету және қауіпсіздік тұрғысынан жабық деп саналатын аудандарға қатысты ережелер сақталған жағдайда, мұндай сапарлар үшін бірте-бірте мүмкіндіктерді көбірек беру;

- бұндай журналистердің осындай сапарлары туралы өтініштеріне, сұраныстың мерзімін ескере отырып, мүмкіндігінше жылдамырақ жауап берілуін қамтамасыз ету;

- қатысушы мемлекеттер журналистерінің ақпараттың шығу көздерімен, ұйымдар мен ресми мекемелерді қоса, жеке танысу мүмкіндіктерін өсіру;

- қатысушы мемлекеттердің журналистеріне кәсіби жұмысына қажетті техникалық құрал-жабдықтарды (фото-, кино-, магнитофон, радио- және телевизиялық-, өздерінің кәсіби жұмысына қажет¹) кейін қайтып алып кететін жағдайда ғана, алып келу құқығын беру;

- аккредитациядан уақытша немесе тұрақты өтсе де, басқа қатысушы мемлекеттердің журналистеріне, магнитофон жазбасы немесе шығарылмаған пленка тәрізді өздерінің кәсіби қызметінің нәтижелерін, радио немесе телевидениеде жариялау мақсатында, өздері мүшесі болып табылатын ақпарат органдарына қатысушы-мемлекеттер мойындаған арналар арқылы әдеттегі тәртіппен және жылдам, толық жеткізуге мүмкіндік беру.

¹

Қатысушы мемлекеттер журналистердің өз кәсіби қызметін заңды жолмен іске асыру нәтижесінде қудалауға немесе басқа да жазаға ұшырамайтындығын растайды. Аккредитациядан өткен журналист елден қуылған жағдайда, оған бұның себептері түсіндіріледі және ол өз ісін қайта қарауға өтініш бере алады.

3. Мәдениет саласындағы ынтымақтастық пен алмасулар

Қатысушы мемлекеттер,

Мәдени алмасу мен ынтымақтастық адамдар мен халықтар арасындағы өте жақсы өзара түсіністікке әкеліп, осы арқылы мемлекеттер арасындағы келісімнің нығаюына жәрдемдеседі деп *санай отырып,*

Осы саладағы, атап айтқанда, 1972 жылы маусымда Хельсинкиде Білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі Біріккен Ұлттар Ұйымының (ЮНЕСКО) ұйымдастырған және қоғамның көп бөлігінің сан түрлі мәдени өмірге белсенді қатысуға деген қызығушылығын оятқан Еуропадағы мәдениет саласындағы саясат бойынша Үкіметаралық конференциясында көпжақты тұрғыдан келісілген қорытындыларды *растай отырып,*

өзара сенімді дамытып және қатысушы-мемлекеттер арасындағы қарым-қатынастарды одан ары жақсарту арқылы осы саланы өркендету мақсатындағы күш-жігерді жалғастыра беруді *қалай отырып,*

адамдарға, сондай-ақ шығармаларға қатысты мәдени алмасуларды осындай рухпен елеулі түрде ұлғайтуға және мәдениеттің барлық салаларында олардың арасындағы екіжақты және көпжақты белсенді ынтымақтастықты дамытуға дайын екендіктерін *білдіре отырып,*

олардың өзара қарам-қатынастарын мұндай жолмен ұлғайту әрқайсысының төл ерекшелігін құрметтей отырып, тиісті мәдениеттерді байытуға, сондай-ақ әлемнің басқа елдерімен мәдени ынтымақтастықты дамыта отырып, олардың арасындағы ортақ құндылықтардың маңызын ұғынуды бекіте түсуге ықпал ететініне *сене отырып,*

олар бірлесе отырып өз алдарына мынадай мақсаттар қоятынын *мәлімдейді:*

- a) бір-бірінің мәдениетімен жақсырақ танысу мақсатында өзара ақпаратты дамыту,
- b) мәдени құндылықтарды тарату мен алмасудың материалдық мүмкіндіктерін жақсарту,
- c) мәдениеттің тиісті жетістіктеріне баршаның қолы жетуіне қолайлы жағдай тудыру
- d) мәдениет қайраткерлері арасындағы ынтымақтастық пен байланыстарды дамыту
- e) мәдени ынтымақтастықтың жаңа салалары мен формаларын іздестіру,

осылайша олар осы декларацияның мақсатына жету үшін ұзақ мерзімді іс-шараларды біртіндеп, сатылы түрде атқаруға деген өздерінің ортақ ұмтылысын *наш етеді; және*

өздерінің қазіргі уақытта мыналарды жүзеге асыру өз *ниеттерін білдіреді:*

Байланыстарды кеңейту

Мәдениет саласындағы ынтымақтастық пен байланыстарды түрлі деңгейлерде кеңейту мен жақсарту, атап айтқанда:

- тиісті жағдайларда мәдениет саласындағы құзырлы мемлекеттік мекемелер мен үкіметтік емес ұйымдардың арасындағы, сондай-ақ мәдениет қайраткерлері арасындағы байланыстарды кеңейтуді көздейтін екіжақты және көпжақты негіздегі келісімдерді, бұрынғы келісімдерді барынша толық, сондай-ақ барынша икемді пайдалану керектігін ескере отырып, және келісімдер мен басқа да уағдаластықтар мәдени алмасулар мен ынтымақтастықты дамытудың маңызды құралы екеніне мән бере отырып қол қою;

- тиісті мемлекеттік мекемелер мен үкіметтік емес ұйымдар арасындағы тікелей байланыс пен ынтымақтастықты, арнаулы келісімдер мен уағдаластықтар негізінде іске асатын осындай байланыс пен ынтымақтастық өте қажет болған жерлерді есепке ала қоса отырып дамытуға ықпал ету;

- мәдениет қайраткерлері арасындағы тікелей байланыстар мен қатынастарды, арнаулы келісімдер мен уағдаластықтар негізінде іске асатын осындай қатынастар мен байланыстар қажет болған жағдайда қоса отырып, ынталандыру.

Өзара танысу

Олардың халықтарының мәдениеттің түрлі салаларындағы жетістіктермен кеңірек және толығырақ өзара танысуына бағытталған, олардың құзыреті шеңберіндегі екі және көпжақты негізде лайықты шаралар қолдану, атап айтқанда:

- қажет болған жағдайда, тиісті халықаралық ұйымдарды тарта отырып, қатысушы-мемлекеттерден келіп түскен мәліметтерді жинайтын және оны олардың сұранысына қарай өз тілшілеріне беріп отыратын мәдениет саласындағы мәліметтер институтының құрылымын Еуропада құру мүмкіндігін бірлесе зерттеу және осы мақсатта мүдделі мемлекеттерден сарапшылар кеңесуін жинау;

- қажет болған жағдайда, тиісті халықаралық ұйымдармен біріге отырып, қатысушы-мемлекеттердің мәдени және ғылыми сипаттағы деректі фильмдерінің каталогын Еуропада жасау жолдарын қарастыру;

-кітап көрмелерін жиірек көрсетуге қолайлы жағдай жасау және Еуропада қатысушы-мемлекеттердің ірі кітап көрмелерін үздіксіз өткізу мүмкіндіктерін зерттеу;

- тиісті мекемелер мен баспалар арасында қолда бар кітаптар каталогымен, сондай-ақ басып шығаруға дайындалып жатқан барлық жарияланымдар туралы жарнамалық материалдармен жүйелі түрде алмасуға ықпал ету және әр елді жақсырақ таныстыру мақсатында баспалар арасында энциклопедиялық әдебиеттермен алмасуды ынталандырып отыру;

- театр, музыка, кітапхана ісі, сондай-ақ мәдени құндылықтарды сақтау мен жаңарту тәрізді мәдениеттің түрлі салаларында ақпарат алмасуды жақсарту мен кеңейту мәселелерін бірлесіп зерттеу.

Алмасу және тарату

Мәдени құндылықтарды тиісті тәсілдермен тарату мен алмасудың мүмкіндіктерін жақсартуға қолдау жасау, атап айтқанда:

- кітаптар және мәден сипаттағы басқа да материалдарды коммерциялық негізде халықаралық алмасумен байланысты салықтарды үйлестіру мен азайтудың мүмкіндіктерін, сондай-ақ шетелдегі көрмелерді, өнер туындыларын сақтандыру және бұл туындыларды көшіру кезіндегі бүліну мен жоғалу қаупін төмендетудің жаңа тәсілдерін зерттеу;

- бұл шараларды ұйымдастырушылардың арасында келісілген тізімде көрсетілген реквизиттер мен өнер туындыларына қатысты көркемдік шаралар күнтізбесімен бірге жүргізілетін кедендік шарттылықтарды жеңілдету;

- құзырлы ұйымдар мен тиісті фирмалардың өкілдері арасында коммерциялық негізде халықаралық кітаптармен алмасуды жеңілдете алатын сұраныстарды ресімдеуді, төлемдердің тапсырылу мерзімі мен шарттарын оңайлататын түрлі шараларды зерттеу мақсатында өтетін кездесулерді қолдап отыру;

- фильмдерді уақытша пайдалануға беруді және олардың кинематографиялық ғылыми-зерттеу институттары мен фильмотекалары арасында фильмдермен алмасуға атсалысу;

- қатысушы-мемлекеттерде өткізуге жоспарланған мәдени сипаттағы шаралар туралы ақпаратты мүдделі тараптар арасында алмасуын ынталандыру, оларға ыңғайлы болып келетін музыка, театр, және бейнелеу өнері сияқты салаларда осы шаралардың күнтізбесін құрастырып және басып шығаруға жәрдемдесу, егер қажет болса, тиісті халықаралық ұйымдардың көмегімен;

- мәдениетті тарату үшін мүдделі тараптардың арасында қолданылатын техникалық құралдарды үйлестіру мен дамыту олардың мәдениеттірінің төл ерекшелігі мен сан алуандығын сақтай отырып, мәдени ынтымақтастық пен алмасуларды дамытуға тигізетін салдарларын зерттеуге қолайлы жағдай жасау;

- олардың мәдени саясаты шеңберінде оларға қолайлы тәсілдер арқылы, әр мәдениеттің өзіндік құндылығы мен қадірі болатынын ұғына отырып, басқа қатысушы-мемлекеттердің мәдени байлығына деген қызығушылықты одан ары дамытуға қолдау жасау;

- олар өздері қатысатын немесе болашақта қосылуға шешім қабылдауы мүмкін авторлық құқық туралы және мәдени құндылықтарды тарату туралы халықаралық келісімдер мен конвенциялардың толық және нәтижелі қолданудың қамын ойлау.

Қол жеткізу

Олардың елдеріндегі мәдениеттің түрлі салаларының жетістіктеріне - туындыларға, тәжірибеге, орындаушылық өнерге барша адамның толығырақ қол жеткізуіне ат салысу және осы мақсатта олардың құзыретіне сәйкес қолдан келетін іс-шараларды қолдану, атап айтқанда:

- кітаптар мен көркем шығармаларды таратуды одан ары кеңейтуге, атап айтқанда, мынадай жолдармен атсалысу:

өздері қатысатын халықаралық конвенцияларды толық ескере отырып, мәдениет жетістіктеріне толығырақ өзара қол жеткізуді көздей отырып, авторлар мен баспалар, сондай-ақ басқа да мәдениет мекемелері арасындағы байланыстар мен халықаралық қарым-қатынастарына жәрдемдесу;

баспалар тиражды анықтаған кезде басқа қатысушы-мемлекеттердің сұранысын да ескеруі керектігін және, мүмкін болған жерде, мүдделі тараптардың арасындағы келісім бойынша, басқа қатысушы-мемлекеттердегі импортер-елдің бірнеше сауда ұйымдарына сату құқығы берілетіндігін ұсыныс ретінде жеткізу;

құзырлы ұйымдар мен тиісті фирмаларды келісімдер мен контрактілер жасауға және осындай жолмен кітапханалар мен кітап дүкендерінде түпнұсқасы немесе аудармасы бар басқа қатысушы-мемлекеттердің авторларының шығармаларының саны мен түрлерін біртіндеп көбейтуге ат салысуға ынталандыру;

қолайлы деп табылған жерлерде келісімдер мен контрактілер бойынша импортталатын басқа қатысушы-мемлекеттердің авторларының кітаптары түпнұсқа немесе аударма түрінде сатылатын пункттерді көбейтуге ат салысу;

әдебиет және басқа да мәдени қызмет салаларындағы шығармалардың қатысушы-мемлекеттердің тілінен, атап айтқанда, азырақ таралған тілдерде жазылған шығармаларды аударуды, сондай-ақ аударма шығармалардың басылуы мен таралуын, мысалы, мынадай шаралар арқылы ынталандыру:

мүдделі баспалардың арасындағы үздіксіз байланыстарғы ықпал ету;

олардың аудармашыларды дайындау және жетілдірудегі іс-әрекеттерін, күш-жігерін дамыта түсу;

олардың елдеріндегі баспаларына аударма шығармаларды жариялау үшін қолайлы құралдармен ат салысу;

баспагерлер мен мүдделі мекемелер арасында аударылуы мүмкін кітаптардың тізімімен алмасуды ынталандыру;

олардың елдеріндегі аудармашылардың ынтымақтастығы мен кәсіби қызметіне жәрдемдесу;

аударманы одан ары дамытудың және аударма туындыларды таратудың жолдарын бірлесе зерттеу жүргізу;

кітапханалар арасындағы кітап және библиографиямен, библиографиялық карточкалармен алмасуды кеңейту және жақсарту;

- қажет болған жағдайда, мүдделі тараптардың өзара келісімі бойынша, бір-бірінің мәдениетінің, атап айтқанда, кітап ісі саласындағы жетістіктеріне қол жеткізуге мүмкіндік беретін басқа да тиісті шараларды есте ұстау;

- олардың мәдени өмірімен жақынырақ танысу мақсатында бұқаралық ақпарат құралдарын кеңірек қолдануға тиісінше жәрдемдесу;

- олар өздерінің ұлттық мәдениетімен байланысын үзбеуі және жаңа мәдени ортаға үйренуі үшін мигрант-жұмысшылар мен олардың отбасынына қажетті жағдайларды жақсартуға ұмтылу;

- құзырлы ұйымдар мен фирмаларды басқа қатысушы-мемлекеттердің көркем және деректі кинофильмдерін іріктеу және жалға беруді барынша кеңейтуге ынталандыру, киноөнері онша танымал емес елдердің фильмдеріне тиісті назар аударып отырып, сондай-ақ, премьералар, киноапталықтар, фестивальдар сияқты коммерциялық емес көрсетілімдерге ықпал ету;

- басқа мемлекеттерден келген мамандардың кино және аудиовизуалды мұрағаттардан алынған мәдени сипаттағы материалдармен, осындай мұрағаттық материалмен жұмыс істеудің ережелері шеңберінде істейтін жұмыстарының мүмкіндіктерін тиісті құралдармен кеңейтуге ат салысу;

- мүдделі тараптардың - тиісті жағдайларда, құзырлы халықаралық ұйымдарды тарта отырып, - олардың телевизиялық фильмдері, мәдени сипаттағы бағдарламаларының тізімін жасау жағдайлары мен мақсатқа сәйкестілігін, сондай-ақ, оларды іріктеу және алуды жеңілдету мақсатында тез қарап көру құралдарын бірлесе отырып зерттеуді ынталандыру.

Байланыстар мен ынтымақтастық

Мәдениеттің түрлі салаларында, атап айтқанда, шығармашылық қызметкерлері мен мәдениет қайраткерлері арасындағы байланыстар мен ынтымақтастықты тиісті құралдармен дамытуға ықпал ету, атап айтқанда, мынаған ұмтыла отырып:

- олардың мәдени ынтымақтастығына жататын келісімдер, контрактілер және басқа да уағдаластықтар негізінде іске асатын мұндай сапарлар мен кездесулер, қажет болған жерлерде, мәдениет қайраткерлерінің сапарлары мен кездесулеріне қолайлы жағдай жасау;

- осындай жолмен шығармашылық қызметкерлер, орындаушылар және көркемдік ұжымдар арасында бірлескен жұмыс, олардың басқа қатысушы-мемлекеттердегі шығармаларымен тансу немесе олардың бірлескен қызметіне қатысты мәселелер бойынша пікір алмасу мақсатындағы қарым-қатынастарды ынталандыру;

- қажет кезде, тиісті уағдаластықтар жолымен, стажерлар мен мамандармен алмасуды, және өнер, архитектура, мұражай мен кітапхана ісі, әдебиеттану және әдеби аударма сияқты мәдениеттің түрлі салаларындағы дайындық пен жетілдіру үшін стипендия беруді ынталандыру, және олардың тиісті мекемелерде қабылдаудың қолайлы жағдайын жасауға ат салысу;

- мәдениет саласында ұйымдастыру қызметімен айналысатын қызметкерлер, сондай-ақ театр, опера, балет, музыка және бейнелеу өнері сияқты салаларда мамандар мен оқытушыларды дайындау тәжірибесімен алмасуға ат салысу;

шығармашылық қызметкерлердің, әсіресе, жас шығармашылық қызметкерлердің көркем және әдеби шығармашылықтың бірлесе қарастыруға тақырып бола алатын өзекті мәселелері бойынша халықаралық кездесулерін ұйымдастыруды ынталандыруды жалғастыра беру;

- қатысушы-мемлекеттердің мәдени өмірімен өзара жақсырақ танысу мақсатында мәдениет қайраткерлері арасындағы ынтымақтастық пен алмасуды дамытудың басқа мүмкіндіктерін зерттеу.

Ынтымақтастықтың салалары мен формалары

Осы мақсатта мүдделі тараптар арасында, қажет жерде, тиісті келісімдер мен уағдаластықтар жасауға ат салыса отырып, мәдени ынтымақтастықтың жаңа салалары мен формаларын іздестіруді ынталандыру, және осыған байланысты мыналарға қолайлы жағдай туғызу:

- мәдени саладағы саясат мәселелерін, атап айтқанда, оның әлеуметтік аспектілерін, сондай-ақ оның қала салу, білім, қоршаған орта, жоспарлау салаларындағы саясатпен және туризмнің мәдени аспектілерімен байланысын бірлесіп зерттеуге;

- сан алуан мәдени құбылыстар кездескен жерлерде, мүдделі тараптардың оларды жақсырақ түсінуіне осылайша жәрдемдесу үшін, мәдени саналуандық мәселелері бойынша білімдермен алмасуға;

- ақпарат алмасуға, қажет болған жерлерде, сарапшылардың кездесуіне, зерттеу бағдарламалары мен жобаларды жүзеге асыру мен дайындауға, сондай-ақ олардың берген ортақ бағасына және жоғарыда аталған мәселелер бойынша нәтижелердің таралуына;

- мәдени ынтымақтастықтың мынадай формаларына және мына сияқты шаралардың одан ары өткізілуіне:

Бейнелеу өнері, кино, театр, балет, музыка, халық шығармашылығы саласында халықаралық шаралар және т.б.; кітап жәрмеңкелері және көрмелері, опералық және драмалық театрлардағы бірлескен қойылымдар мен спектакльдер, сондай-ақ жеке әншілердің, аспаптық ансамбльдердің, оркестрлер, хор және басқа да көркем ұжымдардың, оның ішінде әуесқой топтардың өнер көрсетуі, жастардың халықаралық мәдени шараларын ұйымдастыруға және жас артистермен алмасуға тиісті көңіл бөліп отыру;

жеке әншілер мен көркемдік ұжымдардың репертуарына басқа қатысушы-мемлекеттердің сазгерлері мен жазушыларының шығармаларын қосу;

мақалалар, очерктер, монографияларды басып шығару, дайындау және аудару, сондай-ақ мәдениет жетістіктерімен тануды жақсартуға жәрдемдесетін, бейнелеу өнері мен әдебиет бойынша кітаптарды және жинақтарды төмен бағамен алу, осы мақсатта сарапшылар мен баспа өкілдерінің кездесуін ойластыру;

нақты бірлескен жобаларды жүзеге асыруға қолайлы жағдайларды анықтау мақсатында, атап айтқанда, продюсерлер, техникалық мамандар және мемлекеттік мекемелер арасында кездесулерге ат салысып және бірлескен өндіріс саласында, халықаралық түсіру топтарын ұйымдастыруға ықпал ете отырып, фильмдер, сондай-ақ теле және радиобағдарламаларды бірлесіп түсіру және алмасу;

үздік жобаларды жүзеге асыру және, мүмкін болған жерде, халықаралық топ құру мүмкіндігін көздей отырып, архитектура және қала салу саласында конкурстар ұйымдастыру;

тиісті жағдайларда үкіметтік және үкіметтік емес халықаралық ұйымдарды, сондай-ақ - осы салада қызмет атқаратын және құзырлы жеке мекемелерді - қатыстыра отырып өнер туындыларын, тарихи және археологиялық ескерткіштерді және мәдени маңызы бар орындарды сақтау, өңдеу және қайта жаңғыртудың бірлескен жобаларын жүзеге асыру, осы мақсатта мыналарды жоспарлап, ойластырады:

осы мәселелерді кеңірек әлеуметтік және экономикалық контексте қарастыру қажеттігін көздей отырып, қажетті ұсыныстардың дайындау үшін мүдделі тараптардың сарапшыларының мерзімдік кездесулері;

ең бір елеулі жетістіктер мен жаңадан енгізілген тың нәрселермен танысу және оларды қатысушы-мемлекеттер арасында салыстыру мақсатында тиісті мерзімді басылымдарда мақалалар жариялау;

олардың елдеріндегі мәдени орындар мен тарихи ескерткіштердің каталогы мен тізімін жасау үшін қолданылатын түрлі жүйелерді мүмкін болғанша үйлестіру және жақсарту мақсатында бірлесіп зерттеу;

түрлі мамандығы бар реставраторлар дайындау бойынша халықаралық курстар ұйымдастыру мүмкіндіктерін зерттеу.

* * *

Ұлттық азшылықтар немесе аймақтық мәдениеттер. Қатысушы мемлекеттер, ұлттық азшылықтар мен аймақтық мәдениеттердің мәдениеттің түрлі салалары бойынша олардың арасындағы ынтымақтастыққа қоса алатын үлесін мойындай отырып, өз аумағында осындай ұлттық азшылықтар мен мәдениеттер бар болған жағдайда, олардың мүшелерінің заңды мүдделерін ескере отырып, осы үлеске ықпал етуді көздейді.

4. Білім саласындағы ынтымақтастық пен алмасулар

Қатысушы мемлекеттер,

Білім мен ғылым саласындағы халықаралық сипаттағы қарым-қатынастарды дамытудың өзара жақсы түсіністікке ықпал ететіні, барлық халықтарға пайдалы және келешек ұрпақтар үшін игі іс екенін *ұғына отырып,*

білім мен тәжірибемен алмасуға, сондай-ақ білім мен ғылым қайраткерлері, мекемелері, ұйымдары арасындағы қажет болған жағдайда арнаулы уағдаластықтар негізіндегі қарым-қатынастарды одан ары дамытуға ат салысуға *дайын бола отырып,*

оқу және ғылыми мекемелердің арасындағы байланысты нығайту, сондай-ақ, ортақ мүдде бар салаларда, атап айтқанда, білім деңгейі мен қоры халықаралық күш-жігерді біріктіруді талап ететін салаларда оқу және ғылыми мекемелердің өзара ынтымақтастығын ынталандыруды *қалай отырып,* және

осы салалардағы ілгерілеу шет тілдерді кеңірек білумен және қолдаумен бірге жүруі керектігіне *көз жеткізе отырып,*

осы мақсатта өздерінің мынадай ой-ниеттерін *білдіреді,* атап айтқанда:

а) Байланыстарды кеңейту

Білім мен ғылым саласындағы ынтымақтастық пен байланыстардың түрлі деңгейлерін, атап айтқанда, мынадай жолдармен кеңейту мен жақсарту:

- білім мен ғылым қайраткерлерінің, мемлекеттік мекемелер мен үкіметтік емес ұйымдар арасындағы ынтымақтастық пен алмасуды қарастыратын – екіжақты және көпжақты негіздегі - келісімдерді тиісті жағдайларда, бұрынғы келісімдер мен уағдаластықтарды толығырақ, әрі икемдірек қолдану қажеттігін ескере отырып, жасау жолымен;

- тиісті жағдайларда, үкіметаралық келісімдер шеңберінде университеттер және басқа да жоғары оқу орындары, ғылыми мекемелер арасында тікелей уағдаластықтар орнатуға ықпал ету жолымен;

- арнаулы келісімдер немесе, қажет болған жерде, уағдаластықтар негізінде іске асатын қатынастарды қоса отырып, білім мен ғылым қайраткерлері арасындағы тікелей байланыстар мен қарым-қатынастарды ынталандыру жолымен;

b) Қол жеткізу және алмасулар

Қатысушы-мемлекеттердің ғалымдары мен оқытушыларына, студенттеріне өзара қолайлы жағдайларда бір-бірінің оқу, мәдени және ғылыми мекемелеріне қол жеткізуін жақсарту және осы мекемелер арасында ортақ мүдде тудыратын барлық салаларда алмасуды, атап айтқанда, мынадай жолдармен дамыту:

- шетелдік қатысушыларға арналып ашылған мамандықтар мен оқыту мүмкіндіктері туралы, сондай-ақ келу мен қабылдау шарттары туралы ақпарат алмасуды кеңейту арқылы;

- бір қатысушы-мемлекеттің ғалымдары мен оқытушыларының, студенттерінің басқа мемлекетке оқу, оқыту, ғылыми жұмыс үшін, сондай-ақ бір-бірінің мәдениет, ғылым, білім саласындағы жетістіктерімен жақсырақ танысу үшін сапарға шығуына ықпал ету;

- басқа қатысушы-мемлекеттердің ғалымдары мен оқытушыларына, студенттеріне олардың елінде оқыту, ұстаздық ету және ғылыми жұмыс жүргізу үшін стипендия беру арқылы;

- университеттік басылымдар мен кітапханалық материалдардан тұратын оқу және ғылыми ақпараттармен алмасу, симпозиумдар, семинарлар, бірлескен жобаларды ұйымдастыру сияқты ғалымдар мен оқытушылардың, студенттердің кеңірек алмасуын қарастыратын бағдарламаларды жасау, дамыту және ынталандыру арқылы;

- ғалымдар мен оқытушыларды, студенттерді университеттер мен институттарға және солар үшін қарастырылатын бағдарламаларға қабылдауға қатысты ақпаратпен заманауи тұрғыда бағыттап отыру жолымен; олардың тиісті оқулықтарды, ғылыми және ашық мұрағат материалдарын пайдалана алуын қамтамасыз ету жолымен; олардың қабылдаушы мемлекеттің өз ішінде оқу және ғылыми мақсатта, әрі демалыс турлары түрінде әдеттегі тәртіппен сапарларға шығуына жәрдемдесу арқылы осындай бағдарламалар мен шараларды тиімді жүзеге асыруға ат салысу;

- оқытудың мазмұнына, ұзақтығына және ұйымдастырылуына қатысты ақпаратпен алмасуды, білім деңгейлері мен ғылыми біліктілікті бағалау әдістерін салыстыру, мүмкін болған жерлерде, үкіметтік келісімдер негізінде, немесе, қажет болған жерлерде, университеттер мен басқа да жоғары ғылыми оқу орындары және ғылыми мекемелердің арасындағы тікелей уағдаластықтар негізінде ғылыми дәрежелер мен дипломдарды өзара мойындауға қол жеткізуді ынталандыру жолымен ғылыми дәреже мен дипломдардың эквиваленттілігі мен салыстырмалылығы мәселелерін тереңірек талдауға ықпал ету;

- бұған қоса, ғылыми дәреже мен дипломдардың эквиваленттілігі мен салыстырмалылығы мәселелерін жалпыға бірдей қолайлы жолмен шешуге қол жеткізуге бағытталған күш-жігерлерін арттыру керектігі туралы тиісті халықаралық ұйымдарға ұсыныстар;

с) Ғылым

Ғылым саласындағы алмасулар мен ынтымақтастықты өз құзыреті шеңберінде кеңейту және жақсарту, атап айтқанда:

Ғылыми ақпарат пен құжаттаманы тарату мен алмастыруды екіжақты және көпжақты негізде мынадай жолдармен дамыту :

- басқа қатысушы-мемлекеттердің ғалымдары мен ғылыми қызметкерлеріне бұл ақпаратты, түрлі жолдармен, мысалы, ғылыми ақпараттың халықаралық жүйесіне қатысу арқылы, немесе басқа тиісті уағдаластықтар жолымен барынша кеңірек беру;

- үлгілер және, атап айтқанда, жаратылыстану ғылымдары мен медицина салаларындағы іргелі зерттеулерде қолданылатын басқа да ғылыми материалдармен алмасуды жақсарту және кеңейту;

- ғылыми мекемелер мен университеттерді ортақ қызығушылық тудыратын салалардағы қазіргі және болашақ зерттеулер туралы бір-біріне толығырақ және ұдайы хабарлап отыруға шақырады.

Қажетті жерде, уағдаластықтар немесе арнаулы келісімдер негізінде іске асып жатқан байланыстарды қоса отырып, сондай-ақ университеттер, ғылыми мекемелер, ғылыми қоғамдар, және ғалымдар мен ғылыми қызметкерлер арасындағы тікелей қарым-қатынастарды мынадай жолдармен кеңейтуге ықпал етеді:

- ғылыми қызметкерлер мен ғалымдармен алмасуды одан ары дамыту және ортақ қызығушылық тудыратын ғылыми-зерттеу тақырыптары бойынша жұмыс топтарын немесе дайындық кеңестерін құруға ынталандыру;

- бірнеше елдердің ғылыми институттарының арасындағы уағдаластық негізінде ғылыми жобаларды жүзеге асыру үшін ғалымдардың біріккен ұжымдарын құруға ынталандыру;

- халықаралық конференциялар мен семинарларды табысты өткізу мен дайындау және оларға өз ғалымдары мен ғылыми қызметкерлерінің қатысуына жәрдемдесу;

- ғылымның қазіргі және болашақ дамуы саласында ортақ қызығушылық тудыратын кешенді проблемаларды талқылау үшін және ғылыми мекемелер мен ғалымдар арасында ақпарат алмасу және байланыстар мен контактілерді одан ары кеңейтуге ат салысу үшін қатысушы-мемлекеттердің ғылымының көрнекті қайраткерлерінің кездесуі ретінде жақын келешекте «Ғылыми форум» шақыру мүмкіндігі;

- «Ғылыми форумға» дайындық жасау үшін Білім, ғылым және мәдениет жөніндегі Біріккен Ұлттар Ұйымы (ЮНЕСКО) және БҰҰ-ның Еуропалық экономикалық комиссиясы сияқты тиісті халықаралық ұйымдармен кеңесе отырып, жақын арада қатысушы мемлекеттер мен олардың ғылыми мекемелерінің атынан сөз алатын сарапшылар мәжілісін жақын арада шақыру мүмкіндігі;

- «Ғылыми форумға » қатысты одан ары жасалуы мүмкін шараларды тиісті уақыт ішінде зерттеу.

Ғылыми зерттеулер саласында қатысушы-мемлекеттерде орындалатын бағдарламаларды екіжақты және көпжақты негізде үйлестіруді, және бірлескен бағдарламаларды, атап айтқанда,

ғалымдардың бірлескен күш-жігері мен нақты жағдайларда қымбат тұратын және бірегей құрал-жабдықтарды қолдану қажет болған төменде аталатын секторларды дамыту. Осы секторларда көрсетілген салалардың атаулары иллюстрация түрінде келтіріледі, ал нақты жобаларды тиісті халықаралық ұйымдар мен ғылыми мекемелер қоса алуы мүмкін үлестерді ескере отырып, қатысушы-мемлекеттердегі ықтимал серіктестерді кейіннен анықтайды:

- *нақты және жаратылыстану ғылымдары*, атап айтқанда, математика, физика, теориялық физика, геофизика, химия, биология, экология және астрономия сияқты салалардағы іргелі зерттеулер;

- *медицина*, атап айтқанда, онкологиялық және жүрек қан-тамырлары ауруларын іргелі зерттеу, дамушы елдердегі эндемиялық ауруларды зерттеу, сондай-ақ негізінен кәсіби ауруларға, дене кемістігі бар тұлғалардың еңбекке қабілеттілігін қалпына келтіруге және анаға, балалар мен қарттарға көмек беруге қатысты әлеуметтік медицина саласында зерттеулер жүргізу;

- тарих, география, философия, психология, педагогика, лингвистика, заң, саяси және экономикалық ғылымдар тәрізді *гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар*; қатысушы-мемлекеттерге ортақ қызығушылық тудыратын әлеуметтік, әлеуметтік-экономикалық және мәдени құбылыстарды, атап айтқанда, адамды қоршаған орта мен қалалардың дамуы мәселелерін салыстырмалы түрде зерттеу, сондай-ақ, ескерткіштер мен өнер туындыларын сақтау мен реставрациялау әдістері саласындағы ғылыми зерттеулер.

d) Шет тілдер мен өркениеттер

Шет тілдер мен өркениеттерді халықтар арасындағы қарым-қатынасты кеңейтудің, әр елдің мәдениетімен жақынырақ танысудың, сондай-ақ халықаралық ынтымақтастықты нығайтудың маңызды құралы ретінде оқып-білуге және осы мақсатта аз таралған және аз зерттелген тілдерге тиісті назар аударып отырып, оқытудың түрлі деңгейлерінде оларды таңдаудың саналуандығы мен шет тілдерді оқытуды жақсарту мен одан ары дамытуды өз құзыры шеңберінде ынталандыру, атап айтқанда:

- үйренушілердің түрлі категориясының қажеттіктеріне бейімделген, оқыту мен техникалық құралдардың қазіргі заманғы тиімді әдістерін жасау мен қолданудың тәжірибесімен және ақпарат алмасу жолымен, жеделдете оқыту әдістерін қоса отырып, шет тілдерді оқыту сапасын жақсартуға

бағытталған ынтымақтастықты күшейту, және шет тілді оқытудың жаңа әдіс-тәсілдеріне екіжақты немесе көпжақты негізде зерттеулер жүргізу мүмкіндігін көздеу;

- шет тілге оқытудың қазіргі заманда іске асып жатқан, мысалы, олардың мамандары орындап жатқан салыстырмалы зерттеулер түріндегі мүмкіндіктерін толығырақ пайдалану мақсатында, және алмасу немесе аудиовизуалды материалдармен, сондай-ақ оқулықтар жазуда пайдаланылатын материалдар, және тілді оқытуда қолданылатын техникалық аппаратураның жаңа типтері туралы ақпараттарды жеткізу түріндегі уағдаластықтар болған жағдайда тиісті мекемелер арасында екіжақты және көпжақты негіздегі ынтымақтастықты ынталандыру;

- ғылыми мекемелер мен мамандар арасындағы қарым-қатынасқа жағдай жасау үшін, әсіресе ғылыми және техникалық пәндер саласында қажетті терминологиялық эквиваленттерді анықтау мақсатында лексикография саласындағы сарапшылар арасындағы ынтымақтастықты ынталандыру;

- түрлі типтегі орта оқу орындарында шет тілді оқытуды барынша кеңірек таратуға көмектесу және европалық тілдердің көп түрінің ішінен таңдау мүмкіндігін артыру және осы тұрғыда, орынды жерде, оқытушылар дайындау мен жинау, және қажетті оқу топтарын ұйымдастыруды кеңейту мүмкіндіктерін қарастыру;

- жоғары оқу орындарында студент-лингвистер үшін тілдерді таңдаудың мол мүмкіндігін берілуін ынталандыру және басқа студенттер үшін түрлі шет телдерді оқу мүмкіндігін кеңейтуді, сондай-ақ, керек жерлерде, тіл мен өркениеттер бойынша дәріс оқуды - қажет болған жерлерде, арнаулы уағдаластықтар негізінде, - шетелдік, атап айтқанда, тілдері аз таралған немесе аз зерттелетін еуропалық мемлекеттерден келген оқытушылардың дәрістерін ұйымдастыруға ат салысу;

- ересек адамдарға білім беру шеңберінде, өз елдерінің азаматтарын шет тілге оқыту үшін және басқа елдердің осыған қызығатын ересек азаматтарына қабылдаушы елдің тілін оқыту үшін қажет, олардың жан-жақты мүддесі мен мұқтаждықтарына жауап бере алатын, мамандандырылған бағдарламаларды одан ары жасауға ат салысу және осыған байланысты мүдделі мекемелердің өзара, мысалы, жеделдете немесе радио, теледидар арқылы оқыту үшін бағдарламалар жасаудағы, сондай-ақ тілдер бойынша дайындықтың салыстырмалы деңгейін ескере отырып, осындай бағдарламалардың нақты қызметін анықтаудағы ынтымақтастығын ынталандыру;

- шет тілді оқыту мен тиісті өркениеттерді зерттеумен үйлестіруге ынталандыру, орынды жерде, сондай-ақ, сыныптан тыс қолайлы шараларды қоса отырып, шет тілді оқып-білуге деген қызығушылықты ынталандыруға одан ары күш-жігер жұмсау жұмсау.

е) Оқыту әдістері

Білім берудің барлық деңгейлерінде қолданылатын, оның ішінде үздіксіз білім беру мен ересектерді оқытуда қолданылатын әдістерге қатысты тәжірибемен, сондай-ақ оқу материалымен, атап айтқанда, мынадай жолдармен алмасуға екіжақты немесе көпжақты негізде атсалысу:

- мысалы, мүдделі мекемелер өткізетін салыстырмалы және бірлескен зерттеулер арқылы, немесе педагогикалық сынақтардың нәтижелерімен алмасу арқылы педагогикалық ғылымның түрлі салаларындағы байланыс пен ынтымақтастықтың түрлі формаларын одан ары дамыту жолымен;

- білімнің түрлі жүйелерінде қолданылатын оқыту әдістері туралы ақпаратпен, және түрлі типтегі орта оқу орындарының тиісті тәжірибесін ескере отырып, оқушылар мен студенттердің білім игеру үдерісін зерттеудің нәтижесі туралы ақпаратпен алмасуды күшейту;

- оқытуды мерзімді түрде жалғастыру, білім берудің осы және басқа да түрлері және деңгейлері арасындағы байланысты жүзеге асыруды, сондай-ақ олардың елдеріндегі әлеуметтік және экономикалық дамудың қажеттіктеріне байланысты, кәсіби және техникалық білімді сәйкестендіру тәсілдерін қоса отырып, ересектерге арналған білім беруді ұйымдастыру және жүзеге асыруға қатысты тәжірибесімен алмасуға ат салысу;

- кеңірек халықаралық ынтымақтастық пен ортақ ұстанымды талап ететін адамзаттың маңызды мәселелеріне ерекше назар аудара отырып, жастарды, сондай-ақ ересектерді халықтар арасындағы өзара түсіністік рухында тәрбиелеу тәжірибесімен алмасуды ынталандыру;

- өзара танысуға ат салысу және осындай оқулықтарда әр ел туралы мәлімет беруге ықпал етуді көздей отырып, мектеп оқулықтарын қосқанда – оқу материалымен алмасуды, - сондай-ақ білім саласындағы техникалық жаңалықтар туралы ақпаратпен алмасуларды ынталандыру.

* * *

Ұлттық азшылықтар немесе аймақтық мәдениеттер. Қатысушы мемлекеттер, ұлттық азшылықтар мен аймақтық мәдениеттердің мәдениеттің түрлі салалары бойынша олардың арасындағы ынтымақтастыққа қоса алатын үлесін мойындай отырып, өз аумағында осындай ұлттық азшылықтар мен мәдениеттер бар болған жағдайда, олардың мүшелерінің заңды мүдделерін ескере отырып, осы үлеске ықпал етуді көздейді

Кеңестен кейінгі қадамдар

Қатысушы мемлекеттер,

Еуропадағы ынтымақтастық пен қауіпсіздік бойынша Кеңесте қол жеткізілген ілгерілеушілікті *қарастырып және бағалап,*

бұдан әрі кеңірек әлемдік контексте алып қарағанда, Кеңестің Еуропадағы ынтымақтастықты дамыту мен қауіпсіздікті нығайту үдерісінің маңызды бөлігі деп және оның нәтижелері осы үдеріске елеулі үлес қосады деп *санап,*

оның нәтижелеріне толық жан бітіру және осы арқылы Еуропадағы ынтымақтастықты дамыту мен қауіпсіздікті нығайту үдерісін алға жылжыту үшін, Кеңестің Қорытынды актісінің қағидаларын жүзеге асыруды *көздеп,*

Кеңесте қаралған мақсаттарға жету үшін олар бір жақты, екі жақты және көп жақты күш-жігер жұмсауы қажет және Кеңесте басталған, төменде баяндалған, көпжақты үдерісті тиісті нысандарда жалғастыруы керектігіне *көз жеткізе отырып,*

1. Кеңестен кейінгі кезеңде, Кеңестің Қорытынды актісінің қағидаларын тиісті түрде ескеруге және орындауға *өздерінің бел байлағаны туралы мәлімдейді:*

а) осындай іс-әрекетке лайықты болатын барлық жағдайларды бір жақты тәртіппен;

b) басқа қатысушы-мемлекеттермен келіссөздер арқылы екі жақты тәртіппен;

c) қатысушы-мемлекеттердің сарапшыларының кездесуі, сондай-ақ білім, ғылым және мәдениет саласындағы ынтымақтастыққа қатысты мәселелерде БҰҰ-ның Еуропалық экономикалық комиссиясы және (ЮНЕСКО) тәрізді халықаралық ұйымдар шеңберінде кездесу арқылы көп жақты тәртіппен;

2. Кеңесте басталған көп жақты үдерісті одан әрі жалғастыруға бел байлағандары туралы мәлімдейді:

a) Кеңесте белгіленген, Қорытынды актінің қағидалары мен міндеттерін орындау туралы, сондай-ақ онда талқыланған Еуропадағы ынтымақтастықты дамыту, болашақта шиеленісті бәсеңдету процессін дамыту туралы, олардың өзара қарым-қатынасын жақсарту туралы мәселелер аясында тереңдетілген пікір алмасуды өткізу арқылы;

b) осы мақсаттарда, сыртқы істер министрлері тағайындаған өкілдер арасындағы кездесуден бастап, олардың өкілдері арасында кездесулер өткізу арқылы. Бұл кездесу осындай басқа да кейінгі кездесулерді және жаңа кеңесу мүмкіндіктерін қамти алатын басқа да кездесулерді өткізу үшін қажетті жағдайларды анықтайды;

3. Жоғарыда аталған кездесулердің біріншісі 1977 жылы Белградта өтеді. Бұл кездесуді ұйымдастыруға дайындық кездесуі 1977 жылы 15 маусымда Белградта өтеді. Дайындық кездесуде сыртқы істер министрлері тағайындаған өкілдермен кездесудің күні, ұзақтығы, күн тәртібі және басқа да жағдайлары туралы шешім қабылданады;

4. осы Кеңестің шығындарын бөлу шкаласы және жұмыс әдістері, жөн-жосығының ережелері, жоғарыда 1 (с), 2 және 3 параграфтарда қарастырылған *mutatis mutandis* қолданылатын болады. Жоғарыда көрсетілген барлық кездесулер қатысушы мемлекеттердің ротация тәртібімен өтеді. Техникалық хатшымен қабылдаушы ел қамтамасыз етеді.

Ағылшын, испан, итальян, неміс, орыс және француз тілдерінде жасалған осы Қорытынды актінің түпнұсқасы Финляндия Республикасының үкіметіне беріледі, оны ол өз мұрағаттарында сақтайды. Қатысушы мемлекеттердің әрқайсысы Финляндия Республикасының үкіметінен осы Қорытынды актінің расталған көшірмесін алады.

Осы Қорытынды актінің мәтіні қатысушы мемлекеттерде жарияланады, ол оны таратады және онымен кеңірек танысу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысының 102-бабының негізінде тіркеуге жатпайтын осы Қорытынды актінің мәтінін Біріккен Ұлттар Ұйымының ресми құжаты ретінде Ұйымның барлық мүшелерінің арасында тарату мақсатында Біріккен Ұлттар Ұйымының Бас хатшысына жіберу туралы Финляндия Республикасының үкіметіне өтініш жолданады.

Сондай-ақ, Финляндия Республикасының үкіметіне осы Қорытынды актінің мәтінін Білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі Біріккен Ұлттар Ұйымының (ЮНЕСКО-ның) Бас директорына және БҰҰ-ның Еуропалық экономикалық комиссиясының Атқарушы хатшысына жіберу туралы өтініш жолданады.

Осының барлығын куәландыру үшін төменде қол қойған қатысушы мемлекеттердің Жоғары Өкілдері, Кеңестің нәтижелерінің өздері бағалап отырған жоғары саяси маңызын ұғынып және өздерінің жоғарыда баяндалған мәтіндердегі қағидалармен сәйкес әрекеттенуге бел байлағандарын мәлімдей отырып, осы Қорытынды актінің астына өз қолдарын қойды.

Хельсинкиде
1975 жылы 1 тамызда
жүзеге асты